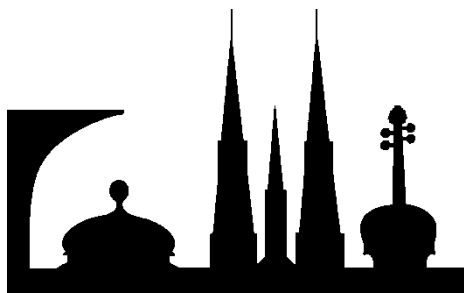

Genusframställning i svenska skolsångböcker

En studie av *Sjung Svenska Folk* 1959-1989

Andreas Forsberg

C-uppsats 2016
Institutionen för musikvetenskap
Uppsala universitet

Abstract

Syftet med denna studie är att studera genusframställningen i skolsångböcker under tidsperioden 1959-1989. Genom textanalys av sångboksserien *Sjung Svenska Folk* ska skillnader mellan hur de båda könen framställs påvisas. I studien görs detta utifrån samhällets förväntningar på manliga och kvinnliga egenskaper, yrkesutövning samt maktförhållandet mellan könen. Skolsångböcker har historiskt sett haft en viktig betydelse i förmedlandet av värderingar och i formandet av framtidens samhällsmedborgare. Utifrån analys av sångtexter från fyra olika decennier kan en tydlig skillnad observeras i hur kön framställs. Analysen i studien utgår från tre olika analytiska teman; yttre egenskaper, yrkesutövning och sysslor, samt maktförhållande. Slutsatsen som kan göras utifrån genomförd studie är att *Sjung svenska folks* sångtexter tydligt är förmedlare av samhällets förväntningar på män och kvinnor, en tydlig genusframställning görs i *Sjung svenska folk*. Denna framställning medför en reproduktion av genus i form av förväntningar på ett visst köns yttre egenskaper, yrkesutövning och sysslor samt maktförhållandet gentemot det andra könet under respektive decennium. Dock har intressanta avvikelser iakttagits för hur genusframställning skett under de fyra decennierna. Denna avvikelse kan bland annat härledas till 70-talet och framåt.

Innehållsförteckning

Abstract	3
Innehållsförteckning.....	5
1. Inledning.....	6
1.1 Syfte och frågeställningar.....	7
1.2 Metod.....	7
1.3 Material och avgränsningar.....	8
1.4 Genusteori.....	9
1.5 Tidigare forskning.....	10
1.6 Disposition.....	12
2. Sångtexters betydelse genom historien.....	13
3. Analys utifrån tematisk uppdelning.....	15
3.1 Yttre egenskaper.....	15
3.2 Yrkesutövning och sysslor.....	23
3.3 Maktförhållande	28
4. Diskussion.....	33
5. Konklusion	38
6. Käll- och litteraturförteckning	40
Bilaga.....	41

1. Inledning

Läroböcker i skolan kan ses vara bärare av värderingar. Inom genren skolsångböcker blir denna företeelse än tydligare. Sångböckerna är en del av utbildningstraditionen vilket i sin tur är en del av det svenska kulturarvet. Därför kan skolsångböcker ses som framstående bärare av samhällets värderingar. Sångböcker i allmänhet har under många år varit läromedel för miljontals barn inom den obligatoriska skolformen. Enligt Märta Netterstad ses sångmelodierna ofta som det primära i skolsångböcker men utifrån en pedagogisk synvinkel är texterna det centrala i förmedlandet av värdefrågor. Texterna i skolsångböcker kan ses vara en del i bortfallet och tillägget i värdesystemet i skolan och i samhället. Bortfall och tillägg i värdesystemet kan förklaras utifrån att textinnehåll i sångböcker har förändrats över tid, detta utifrån av samhällets och skolans önskvärda värderingar. Textinnehållsliga värderingar har lagts till respektive tagits bort från sångtexterna. Detta har skett under vissa tidsperioder. Sångböckernas textinnehåll är ett resultat av samhällets samtida värderingar. När samhällets värderingar förändras, förändras samtidigt textinnehållet i sångböckerna. Sångtexterna i skolsångböcker påstås ha centrerat värde traditionen inom skolan. Sångtexterna är alltså en del i att förmedla en typ av värderingar inom skolverksamheten.¹

Läroplanen i skolan förändrades under 1960-talet och övergripande mål för skolan fastslogs. Utifrån ett genusperspektiv blir detta särskilt intressant, eftersom skolan enligt dessa mål har till uppgift att verka för jämlikhet över könsgrensarna.² Texter i äldre skolsångböcker kan i större utsträckning ses vara förmedlare av grundläggande normer, förväntningar och uppförande. Detta till skillnad mot modernare texter, där dessa normer tas för givna.³

Sångboksserien som analyseras i denna studie är *Sjung svenska folk* som använts inom skolan sedan början av 1900-talet.⁴

---

¹ Märta Netterstad, *Så sjöng barnen förr, textmaterialet i de svenska skolsångböckerna 1842-1972* (Stockholm, 1982), s. 9.

² Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 10.

³ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 11.

⁴ Birger Källén & Ernfrid Bjuring, *Sjung svenska folk. Sångbok för skola och samhälle. Tillägg: nya sånger* (Stockholm, 1961), s. 1.

1.1 Syfte och frågeställningar

Under de senaste åren har fenomenet att manliga karaktärer ofta framställts som huvudkaraktärer i böcker för barn blivit tydligt. Exempelvis har det allt för länge saknats handlingskraftiga kvinnor i böcker för barn. Detta fenomen anser forskare kan leda till att flickor i större utsträckning saknar positiva identifikationsobjekt.⁵ Med utgångspunkt i detta blir denna studie extra viktig, då en liknande bild kan ses förmedlas i sångtexter för barn. Denna studie blir därför relevant utifrån förmedlandet av värderingar och förväntningar på barn.

Syftet med denna studie är att problematisera och jämföra genusframställningen för barn i sångboksserien *Sjung svenska folk* under åren 1959–1989. Syftet är att belysa eventuella skillnader i framställningen av genus, förväntningar på ett visst kön och reproduktionen av könsroller. Studiens syfte mynnar ut i följande frågeställningar.

- Vilken funktion har text i skolsångböcker för reproduktionen och förmedlandet av könsroller?
- Hur framställs kön/ genus i skolsångböcker under tidsperioden 1959-1989, och vilken förändring ses ha ägt rum över tid?
- Vilken problematik kan genusframställningen i *Sjung svenska folk* ses ha, detta utifrån dess samtida samhällsliga kontext och konstruerandet av genus?

1.2 Metod

Samtliga sångtexter i de fyra utvalda böckerna har studerats.

Analysen av materialet har gjorts utifrån tre teman; yttre egenskaper, yrkesutövning och sysslor, maktförhållanden. Texterna från de olika decennierna har ställts mot dessa teman för att möjliggöra en komparation av textmaterialet.

Textmaterialet i sångböckerna *Sjung svenska folk* ska analyseras och tolkas utifrån ett ramverk bestående av relevanta begrepp och teorier inom genusforskningen. Dessa blir analysverktygen för materialet: genus, den heterosexuella matrisen, heteronormativa genusordningen, det stereotypa genuskontraktet, mannen som norm.

De centrala begrepp och teorier som ligger till grund för analysen i denna studie kan appliceras på olika områden inom genus, allt ifrån sångtexter till att förklara sociala sammanhang. Begreppen och teorierna inom genusvetenskapen kan ses som delar av det ramverk för vilken analys och jämförelse av de aktuella sångtexterna ska göras.

---

⁵ Lena Kåreland, "(S)könlitteraturen i förskolan", *Modig och stark - eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola*, red. Agneta Munther-Lindh (Stockholm, 2005), s. 25.

1.3 Material och avgränsningar

Det material som använts i studien är fyra utgåvor av den svenska sångboksserien *Sjung svenska folk*. De fyra sångböckerna är utgivna följande år; 1959, 1961, 1974 samt 1989.⁶ Studiens material består av en bok från varje respektive decennium under tidsperioden 1959-1989, detta för att slutsatser om genusframställningen under denna tidsperiod ska kunna göras samt att både skillnader och likheter i textframställningen över tid ska kunna påvisas. Tolkningarna av sångtexterna bortser från historiska förhållanden, författarna och andra kontextuella sammanhang. Sångtexterna kan tolkas utifrån olika synvinklar, men har i denna studie valts att tolkas med utgångspunkt i studiens syfte, frågeställningar och teoretiska ramverk.

Bokserien *Sjung svenska folk* har valts utifrån att den använts för undervisning i sång för barn och ungdomar. Flertalet utgåvor har getts ut under det senaste seklet. Bokserien har under lång tid varit en del av musikkulturen i skolan. Varje utgiven bok reflekterar samhällets samtida värderingar. Dessa värderingar förmedlas i sångböckerna under varje respektive decennium. Detta oavsett om sången var skriven under utgivningsperioden eller långt tidigare.

Tidsperioden mellan 1959–1989 valdes eftersom definitionen av vad som är ”manligt” och ”kvinnligt” tydligt förändrats under denna period. Även samhällets syn på olika former av sexuell läggning samt könsrelaterade förväntningar och normer kan ses ha genomgått en förändring.

Sjung svenska folk är en sångbok med text, notsystem och ackordsanalys. Förändringen av att ackordanalys tillkom skedde i och med upplaga 41 som gavs ut 1989. Tidigare hade endast sångtext och noterad sångmelodi varit del av sångbokens utformning. Sångboken består av sånger skrivna under sin samtid men också av sånger skrivna långt innan den aktuella utgåvan gavs ut, detta varierar från sång till sång. Att många av sångerna från respektive upplaga är skrivna flertalet år innan det att sången trycktes i respektive upplaga av *Sjung svenska folk* är värt att notera. Utifrån detta kan dessa sånger ses vara del av de samtida värderingar och attityder som respektive sångbok var bärare av.

---

⁶ *Sjung svenska folk. Sångbok för skola och samhälle*. 33. uppl. Red. Ernfrid Bjuring, Per Lundgren, John Nordquist, Einar Ralf, Karl Steenberg, Waldemar Åhlén (Stockholm, 1959).

Sjung svenska folk, Tillägg: nya sånger. Red. Ernfrid Bjuring & Birger Källén (Stockholm, 1961).

Sjung svenska folk. Sångbok för skola och samhälle. 39. uppl. Red. Ernfrid Bjuring, Per Lundgren, John Nordquist, Einar Ralf, Karl Steenberg, Waldemar Åhlén (Stockholm, 1974).

Samfundet för Unison Sång och Musikhörens riks-förening, *Sjung svenska folk. Sångbok för skola och samhälle*, 41. uppl. (Borås, 1989).

1.4 Genusteori

Detta avsnitt klargör uppsatsens teoretiska ramverk och utgångspunkter. Nedan presenteras de analysverktyg som används vidare i studien. Dessa teoretiska utgångspunkter och ramverk utgår från Yvonne Hirdmans genusteori.

Genus: Begreppet genus (engelskans "gender") betecknar kulturella föreställningar om skillnader mellan könen. Begreppet förklarar det socialt konstruerade könet.⁷ Den huvudsakliga poängen är att skilja biologi från kultur och utifrån ett begrepp visa på att skillnaden mellan könen främst baserar sig på socialt och kulturellt skapande. Vidare förklaras kvinnorollen inom genusteorin inte som något man föds till, utan något man blir. De flesta forskare är överens om att genus förklaras utifrån en kulturellt skapad maktordning som är relaterad till föreställningar om manligt och kvinnligt.⁸ Genus sätter namn på den allt mer komplicerade kunskap vi har av "manligt" och "kvinnligt", alltså förståelsen för hur manligt och kvinnligt "görs". Utvecklingen av detta begrepp har skett utifrån begreppet könsroll, via "socialt kön" till genus. Genus kan förstås som tankefigurer i ständig förändring i synen på "män" och "kvinnor".⁹ Att göra genus är att göra skillnad, där skillnad inte finns. Konkret och abstrakt: att hålla isär.¹⁰

Den heterosexuella matrisen: Är det kulturella mönster som förklarar kroppar, genus, sexualitet och begär, och särskiljer maskulinitet från femininet. Dessa knyts sedan samman genom det heterosexuella begäret. Uppdelningen mellan kön och genus samt mellan man och kvinna kan förklaras utifrån detta.¹¹

Heteronormativ genusordning: Innebär att människor som fötts med ett visst kön får vissa önskvärda förväntningar på sig, exempelvis förväntningar att ingå vissa relationer, ha vissa begär, ett visst rörelsemönster och talförmåga. Dessa förväntningar ska uppfyllas och personer som befinner sig utanför detta ses som udda och direkt opassande. Det är därför ett tvingande system där överträdelser följs av tydliga straffåtgärder.¹²

---

⁷ Yvonne Hirdman, *Genussystemet, teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning* (Göteborg, 1988), s. 5.

⁸ Fanny Ambjörnsson, *I en klass för sig, genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* (Stockholm, 2003), s. 11-12.

⁹ Hirdman, *Genussystemet*, s. 6.

¹⁰ Hirdman, *Genussystemet*, s. 65.

¹¹ Ambjörnsson, *I en klass för sig*, s. 15.

¹² Ambjörnsson, *I en klass för sig*, s. 16.

Det stereotypa genuskontraktet: Är ett socialt skapat kontrakt. Detta förklarar Hirdman som mannens omhändertagande av kvinnan. Kvinnan ska vara i hemmet och utföra sina, av omgivningen önskade, sysslor. Sköter sig kvinnan så tar mannen hand om henne i enlighet med den ”naturliga lagen”.¹³

Mannen har ansvaret, beskyddet och försörjning för familjen till skillnad från kvinnan vars ansvar är att föda barn, utifrån en beroendeställning till mannen markeras tydligt könens skilda positioner och förutsättningar.¹⁴

Mannen som norm: När man jämför kvinnor och män utgår man ifrån en manlig prototyp. Kvinnor jämförs mot en tidigare uppsatt norm, en idealtyp som förklaras utifrån ”man”. Att se mannen som norm leder automatiskt till en jämförelse mellan könen. Denna syn utgår ifrån jämförelsen mellan kvinna och människa. Att se mannen som norm leder till konstruktionen av att mannen ses som människa.¹⁵

Genusforskningen visar att föreställningen av manligt och kvinnligt skapas utifrån sociala samspel i samhället. Därför är det högst relevant att studera faktorer som påverkar barn och ungdomar i den ena eller andra riktningen.

1.5 Tidigare forskning

Inom forskningsfältet sångböcker och genusframställning i sångböcker för barn har viss tidigare forskning bedrivits. Avhandlingen *Så sjöng barnen förr* av Märta Netterstad är skriven utifrån sångböckers påverkan och betydelse i skolan. Studien baserar sig på 337 sångböcker bestående av sångsamlingar, texthäften och sångläror. Avhandlingen omfattar åren 1842 till 1972.¹⁶

Syftet med studien är att visa på vilka värderingar och attityder skolsångböckerna förmedlar, samt dess innehåll. Netterstad diskuterar textmaterials innehåll och dess funktion som förmedlare av vissa önskvärda egenskaper i samhället. Resultatet av studien visar på att förändring sker i synen på normer. Denna förändring blir allt mer framträdande desto modernare böckerna är. Ju nyare böcker desto mindre normförmedlande är texterna.¹⁷

---

¹³ Hirdman, *Genusystemet*, s. 85.

¹⁴ Hirdman, *Genusystemet*, s. 88.

¹⁵ Hirdman, *Genusystemet*, s. 59.

¹⁶ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 7.

¹⁷ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 11.

Lennart Reimers ligger bakom studien *Alice Tegnér's barnvisor* som är en del av ett forskningsprojekt inom barnmusik. Denna studie omfattar främst barnvisor.¹⁸ I studien diskuteras barnvisor utifrån vem som sjunger visan och vem som är åhörare. Utifrån slutsatser i studien kan flertalet visor ses vara ämnade att sjungas för barn och inte av barn på egen hand.¹⁹ Textformuleringarna är riktade mot barn från en vuxens perspektiv. Texterna är oftast förknippade med vuxenvärldens förmedlande av seder och bruk.²⁰

Studien visar att en nationalism ofta i form av patriotism tar sig i uttryck i texterna. Även familjens centrala roll och barnets betydelse i en människas liv är centralt. Texter som beskriver barns relation till sina föräldrar och hur denna relation såg ut under barnets uppväxt framställs i Tegnér's texter. En längre uppväxt med en nära relation till en förälder förklaras i texterna utifrån ett "omhändertagande" och "vårdande" av sitt barn. Levnadsvillkor och bilden för hur man som individ skulle vara och leva kan i texterna härledas till det gamla bondesamhället och det som varje individ i bondesamhället kan ses tillskrivas. Utifrån kulturhistoria och samhällets samtid skrev och utformades texterna i Alice Tegnér's sånger utifrån samtiden. Studien visar att det som var aktuellt i samhället även speglade texternas utformning.²¹

En studie som berör sångboksserien *Sjung svenska folk* är Gustaf Zethelius C-uppsats *Alice Tegner – redaktör för unison sång i nationalismens tjänst* som behandlar föreningen Samfundet för unison sångs motiv till att ge ut sångsamlingen *Sjung svenska folk*.²²

I avhandlingen *Så ska det låta* av Jonas Gustavsson studeras musikens roll i relation till pedagogik. I avhandlingen studeras det musikpedagogiska fältets framväxt i Sverige mellan åren 1900-1965.²³

Denna studie fokuserar på hur genus framställs i sångböcker för barn och ungdomar i skolan. Forskningsfältet för värdeförmedlande sångtexter för barn har inte tidigare gjorts utifrån ett utpräglat teoretiskt perspektiv av genus. Denna tydliga avgränsning utmärker denna studie vars teoretiska utgångspunkter vid analys av sångtexterna är genusteori. Att studien har sin utgångspunkt i skolan motiverar studien och gör den aktuell på forskningsfältet. Forskningsfältet som behandlar värdeförmedlande sånger för barn är i ständig förändring, detta i likhet med den ständigt pågående förändringen inom genusteorin. Framträdande är att sångböcker för barn inte

---

¹⁸ Lennart Reimers, *Alice Tegnér's barnvisor* (Göteborgs universitet, 1983), s. 8.

¹⁹ Reimers, *Alice Tegnér's barnvisor*, s. 12-13.

²⁰ Reimers, *Alice Tegnér's barnvisor*, s. 85.

²¹ Reimers, *Alice Tegnér's barnvisor*, s. 204-205.

²² Gustaf Zethelius, *Alice Tegner – redaktör för unison sång i nationalismens tjänst* (Uppsala universitet, 2012), s. 2.

²³ Jonas Gustavsson, *Så ska det låta – studier av det musikpedagogiska fältets framväxt i Sverige 1900-1965* (Uppsala universitet, 2000).

enbart har funktionen som sångbok i vissa tider utan även funktionen som förmedlare av önskvärda egenskaper och värden för nästa generations samhällsmedborgare.

1.6 Disposition

Denna studie är uppdelad i fyra delar; inledning, bakgrund, analys och slutsats.

Bakgrundsavsnittet lyfter fram bakgrundsinformation om sångboksserien *Sjung svenska folk* och dess historia samt sångtexters betydelse i förmedlandet av samhälleliga värderingar, detta utifrån en historisk kontext. Analysen av de fyra sångböckerna har en tematisk indelning utifrån; yttre egenskaper, yrkesutövning och sysslor följt av maktförhållanden. Slutligen förs en diskussion och konklusionen görs utifrån de slutsatser som analysen mynnar ut i. I dessa delar diskuteras och summeras studiens data i relation till tidigare forskning och i relation till framtida forskning på forskningsfältet.

2. Sångtexters betydelse genom historien

Sångtexters utformning och innehåll lyfts fram som centralt i den svenska historien under de senaste århundradena, detta fram till mitten av 1900-talet. Dessa sångtexter som bland annat sjöngs i svenska skolan framställde tydligt önskvärda egenskaper och förväntningar i relation till de båda könen. Den kvinnobild som framställdes fram till och med mitten av 1900-talet visar på en nationell moder vilken skulle bevara traditionella värderingar, detta skulle ske parallellt med att hon fostrade framtidens män. Denna önskvärda svenska man skulle tveklöst älska sitt land och genom att exempelvis prata om sitt land i termer av en familj skulle stark lojalitet och känslor väckas hos svenska pojkar och män.²⁴

Sång har historiskt sett haft en viktig del i förmedlingen av ideologi, detta i relation till sin samtid. Sång kan ses som effektivt just utifrån detta syfte. Den som lär sig en sång och dess text grundligt bär med sig sångens budskap genom livets olika skeden. Ord som kombineras med en melodi är lättare att komma ihåg. Exempelvis ses svenska studenter under 1800-talet som de främsta bärarna av nationalism.²⁵

Textmaterial i skolsångböcker kan historiskt sett varit utformade utifrån didaktiska och pedagogiska ändamål. Val av textformuleringar i skolsångböcker ses dock även vara grundade i utvecklingen av vissa önskvärda egenskaper hos dem som sjunger respektive hör sångerna. Flertalet områden av samhället och individers egenskaper bidrar till att reproducera, detta exempelvis utifrån individens syn på samhället. Skolsångböcker kan historiskt sett vara medvetet utformade för att främja flera mål och intressen än endast didaktiska. Skolsångböckerna är förmedlare av samhällliga värderingar.²⁶

Svenska verk från 1700-talet är öppna för diskurs kring vilka intressen som styrde sångtexters utformning. Dessa sånger kan antingen ses utifrån att svenska folket utformade sångtexterna, alternativt att sångtexterna var styrda av statlig propaganda. Forskare anser att dessa sångtexter tydligt kan kopplas till statlig propaganda. Denna propaganda förpackades i en för folket allt enklare paketering. Inom ramen för denna propaganda förmedlades ett manlighetsideal utifrån sångtexternas målgrupp. Den bild som förmedlades var exempelvis att ett territoriellt landområde som är hotat av annan makt ska liknas vid en jungfru som till varje pris måste beskyddas av rikets män.²⁷

---

²⁴ Hanna Enefalk, *En patriotisk drömvärld. Musik nationalism och genus under det långa 1800-talet* (Uppsala universitet, 2008), s.17.

²⁵ Enefalk, *En patriotisk drömvärld*, s.19.

²⁶ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 8-9.

²⁷ Enefalk, *En patriotisk drömvärld*, s. 21.

Läroplanens påverkan på skolsångböckers texters innehåll har genom historien varit tydligt. Detta utifrån vilken ideologi som förmedlats i sångtexterna, detta i relation till skolans "övergripande mål". De äldre läroplanerna hade inte dessa tydligt utpekade mål till skillnad från de senare läroplanerna. Skolan har historiskt sett haft ett tydligt mål att förmedla vissa värderingar och attityder till nästa generations samhällsmedborgare.²⁸

Texters utformning och innehåll kan kopplas till förändringar i idéströmmar och förändringar i åsikter i samhället. Den tydligaste förändringen inom detta gjordes under 70- och 80-talet, då religiösa, patriotiska och sedelärande texter avklingade i sångböcker för barn.²⁹

Sjung svenska folk trycktes i sin första upplaga redan 1905 och tjänade två syften. Boken skulle vara en sångbok för ungdomar i skolan samtidigt som den skulle vara en sångbok för samhällets räkning.³⁰ Enligt förordet i den 41:a upplagan var sångboken en del i bildandet av Samfundet för Unison Sång. Samfundet för Unison Sång har sedan dess haft det yttersta ansvaret för nytryckningar och revidering av bokens innehåll. Alice Tegner hade huvudansvaret för redigeringen fram till och med 1943. Detta år gjordes en förändring i form av att sex män därefter ingick i redaktionskommittén från Samfundet för Unison Sång och Musiklärarnas riksförbund. Deras uppdrag var att ge *Sjung svenska folk* det innehåll som samtiden behövde. Denna kommitté organiserade om materialet och ersatte vissa sånger med mer samtida sånger. Sånger som var mer anpassade för användning i skolan lades även till. Skolöverstyrelsen och kommittén för boken var i samspråk angående bokens utformning. Detta utmynnande i en ny upplaga som skolor runt om i Sverige skulle använda sig av. Enligt förordet i den 41:a upplagan skulle den nya utgåvan av *Sjung svenska folk* bli en prisvärd och användbar sångbok i det svenska samhället, inte minst i våra svenska skolor. Inför den 41:a upplagan av *Sjung Svenska folk* gjordes en grundlig omarbetning av bokens text och lyrik. Vissa sånger som hade använts i de tidigare upplagorna ersattes med nya. Sångtraditionen och ansvaret att ta tillvara och bevara det kulturella musikeriet sågs som självklart. Enligt förordet i den 41:a upplagan var intentionen med omarbetningen att åstadkomma en sund förnyelse av sångerna, denna förnyelse skulle inte stå i motsats till ett kvalitativt sångurval av svenska tonsättare och skaldar.³¹

---

²⁸ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 10.

²⁹ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 217.

³⁰ Förord i *Sjung svenska folk. Sångbok för skola och samhälle*. 33. uppl. (Stockholm, 1959), s. 1.

³¹ *Sjung svenska folk. Sångbok för skola och samhälle*, 41. uppl. (Borås, 1989), s. 2.

3. Analys utifrån tematisk uppdelning

Analysdelen är uppbyggd enligt tematisk indelning, detta för att en komparativ studie av materialet ska kunna göras. Textutdrag då genus tydligt framträder har valts ut från böckerna, dess texter har analyserats följt av en jämförelse böckerna emellan. Analysen av materialet har gjorts utifrån tre specifika teman; yttre egenskaper, yrkesutövning och sysslor samt maktförhållande. Även hur vissa sånger framställs rent musikaliskt kommer analyseras, detta kommer dock inte göras lika ingående som analysen av textmaterialet utan bör endast ses som kompletterande till studien. Detta görs endast för att lägga till ytterligare en dimension i genusframställningen. Nedan görs analys av det utvalda materialet från skolsångböckerna. Böcker från olika decennier jämförs under samma tematiska utdelning, detta för att ge en bättre och tydligare överblick av materialet vid läsning av analysen.

3.1 Yttre egenskaper

Flertalet texter i de utvalda böckerna beskriver kvinnor med vissa specifika egenskaper, dessa egenskaper förklaras utifrån vackra och målande beskrivningar. I *Sjung svenska folk* från 50-talet beskrivs exempelvis en kvinnas utseende i sången ”Du är så vacker för mina ögon”. En man beskriver kvinnans vackra utseende utifrån tusentals liljor.³² Denna beskrivning kan förklaras utifrån den heterosexuella matrisen. Den heterosexuella matrisen förklarar ett visst köns kropp, rörelsemönster och utseende. Detta särskiljer femininitet från maskulinitet. Denna särskiljning är starkt förknippad med det heterosexuella begäret mellan de bägge könen. Kvinnans utseende beskrivs i sången överensstämmande med en liljas utseende. Kvinnans utmärkande yttre egenskaper beskriver mannen i sångtexten.

I sången ”Vi skall ställa te´ en roligere dans” beskrivs även en kvinnas yttre egenskaper utav en man.

Vacker är du, när du dansar och ler
och vacker när du på din käraste ler, du lilla.
Hej hopp, du dansar och ler,
hej hopp, på käraste du ser, du lilla.³³

I denna sång beskrivs en kvinnas förväntade yttre egenskaper. Att mannen beskriver en kvinnas kropp som liten och att kvinnan har ett vackert utseende kan ses utifrån vad som faller inom ramen för den heterosexuella matrisen. I sången tillskrivs kvinnan egenskapen som ”din käraste” i relation till mannen. Denna förväntan på kvinnan särskiljer könen följt av att de båda könen följaktligen knyts samman utifrån det heterosexuella begäret. Detta görs i enlighet med vad som

---

³² ”Du är så vacker för mina ögon”, *Sjung svenska folk*, 33. uppl. (Stockholm, 1959), s. 104-105.

³³ W. Åhlén, ”Vi skall ställa te´ en roligere dans”, *Sjung svenska folk*, 33. uppl. (Stockholm, 1959), s. 109-110.

faller inom ramen för den heterosexuella matrisen. Detta begär kan ses utifrån att kvinnan och mannen som agerar i sången har någon form av attraktion till varandra, detta eftersom att kvinnan beskrivs le mot sin käraste.

I sången ”Maj” som handlar om månaden maj görs även framställningen av en kvinnas önskvärda egenskaper tydligt. Sången kan ses utifrån denna studies syfte och utgångspunkter.

Var har du gömt dig, vackra Maj?

Ville så gärna se dig! Kom! Stora famnen, glada Maj.

Hur skall jag finna dig, vackra Maj?

Säg, var du själv är hemma! Jorden är full av din glädje, Maj.

Kvitter och sus är din stämma.

Såg jag dig skymta i björkhagen nyss?

Kände jag ej på min panna din kyss?

Hur skall jag finna dig, vackra Maj? Säg, var du själv är hemma!³⁴

Denna sångtext tillskriver kvinnor vissa förväntade egenskaper, exempelvis förväntningar på kvinnors sexuella läggning, som i denna sångtext tydligt ses vara heterosexualitet. Även egenskaper som vacker och kvittrig framställs som önskvärda egenskaper hos kvinnan. Genom den heteronormativa genusordningen som begrepp kan följande tolkning göras. Ett visst kön tillskrivs önskvärda egenskaper, exempelvis att önskan att ingå vissa specifika relationer, samt ha ett visst begär. I denna text framställs yttre egenskaper så som utseende och röst. Mannens egenskaper tillskriver per automatik kvinnan de motsatta. Mannens stora famn tillskriver honom egenskaper såsom trygg och omhändertagande, de motsatta egenskaper som tillskrivs kvinnan är en skörhet och en beroendeställning gentemot mannen.

Sången ”Jag vet en dejlig rosa” handlar om hur en man beskriver en kvinnas utseende och egenskaper. Några utdrag från texten som talar om detta: ”som solen fagert skiner, är hon som purpur”, ”när jag på henne tänker görs mitt hjärta glad”, och ”dess stämma ger en hjärtats tröst”.³⁵ Denna genusframställning faller inom ramen för tolkning utifrån den heteronormativa genusordningen. Utifrån att ett av könen förväntas ha ett visst begär gentemot det andra samt att ett visst kön tillskrivs önskvärda yttre egenskaper så som vacker och kvittrig skapas förväntningar kvinnan. Dessa förväntningar bör följas annars upplevs det av samhället som udda och direkt opassande.

I sången ”Idrottssång” framställs män med önskade egenskaper, detta i en situation av idrottsutövning. I denna sång beskrivs svenska män som glada med ett vikinga-humör: ”Sveriges glada idrottsmän” och ”ty vårt vikingahumör oss mot nya segrar för”. Egenskaper som segervilja och att svenska idrottsmän eggas till ljudet av svenska hejarop lyfts även fram som önskvärda egenskaper. ”Ärligt spel” och ”tapper dust” är även det önskvärda egenskaper för dessa

---

³⁴ Jeanna Oterdahl, ”Maj”, *Sjung svenska folk*, 33. uppl. (Stockholm, 1959), s. 65.

³⁵ ”Jag vet en dejlig rosa”, *Sjung svenska folk*, 33. uppl. (Stockholm, 1959), s. 204.

idrottsmän. Texten beskriver att med ”liv och lust” ska de svenska idrottsmännen göra så gott de kan. Trots att svenska idrottsmän ständigt vill vinna ska dem vid förlust glädjas över den som till slut står som segrare. Vid nederlag ska de svenska idrottarna komma igen, med ett glatt och nytt segervisst lag. I texten förmedlas det även att genom idrott har männen gjort Sveriges namn berömt och stort. Sången avslutas med att den svenska segersången ”brusar stolt och stark”.³⁶ Denna sång är ett konkret exempel på vad som faller inom ramen för en tolkning utifrån den heteronormativa genusordningen i samhället. Dessa sånger sjöngs av svenska skolbarn under 50-talet och var en del av sin samtid. Förväntningar på hur en pojke skulle vara framställs tydligt i denna sångtext. Flertalet önskvärda egenskaper för pojkar och män framträder, däribland inställningen att inte ge upp och ständigt vara villig att stolt representera sitt land framhålls som centralt i beskrivningen av en svensk idrottsman. Beskrivningen av den svenska idrottsmannen kan ses falla inom ramen för konstruktionen av genus. Konstruktionen och uppdelningen av manligt och kvinnligt utifrån socialt och kulturellt skapade skillnader blir tydligt i denna sång. En bild av pojkar som tappra med gott humör och en stark nationalistisk stolthet framställs som önskvärda egenskaper i sångtexten.

Ännu en text som tydligt beskriver mäns önskvärda egenskaper är sången ”Mandom, mod och morske män”. Texten förmedlar en bild av hur män från Norden är och dess olika yttre egenskaper. Följande text är utdrag från sången.

Mandom, mod och morske män
finns i gamla Sverige än,
kraft i arm och mod i barm,
ungdomsvarm i bardalarm.
Ögon blå, då och då,
le i blomsterdalar där.
Nord, du jordens jättelem!
Nord, du milda hjärtans hem!³⁷

Detta är ett utdrag från första versen där tydliga egenskaper för en svensk man förmedlas. Egenskaper som morskhet, kraft i arm och mod lyfts fram som önskvärda egenskaper hos män. Dessa är tydligt förväntade manliga egenskaper, egenskaper som kan kopplas till de förväntningar på kön som faller inom ramen för den heteronormativa genusordningen. Detta utifrån att ett visst kön tillskrivs vissa egenskaper, i denna sång är det exempelvis egenskapen mod. Att Norden liknas vid en jättelem kan följaktligen ses som ett uttryck för mäns sexualdrift, denna drift framhålls därigenom som en tydlig önskvärd egenskap hos svenska män. Egenskapen ”blåa ögon” är underförstått en typ av önskvärd egenskap i synen på etnisk härkomst och släktskap. Utifrån denna egenskap kan även en koppling till mannen som norm göras. En förväntan på att

---

³⁶ Bror Nilsson, ”Idrottssång”, *Sjung svenska folk*, 33. uppl. (Stockholm, 1959), s. 164.

³⁷ ”Mandom, mod och morske män”, *Sjung svenska folk*, 33. uppl. (Stockholm, 1959), s. 203.

den svenska mannen ska vara blåögd lyfts fram i texten, detta budskap kan härledas till att den svenska mannen ses som norm. Andra versen i sången ”Mandom, mod och morske män” har ett tydligare fokus på nationalism och uppskattning av sitt land. Ett utdrag från andra versen visar på detta.

Toner än från forna dar,
ljuda där i skog och dal,
vilda som en storm på hav,
milda som en tår på grav.
Lyssnen då vänner på
hemländsk, hundraårig sång.
Lyssnen, älsken, lären den!
Sjungen, sjung den själva sen!”

Både vers ett och två handlar om mäns förväntade egenskaper på sig själva och förväntade inställning gentemot sitt land Sverige. I sångboken anges det att sången ska sjungas ”med kraft”. När man lyssnar på sången ges även den känslan i musiken. Hastigt dynamiska förändringar skapar känslan av kraft och mod. Melodin och harmonierna återspeglar och förstärker även detta på ett tydligt sätt i sången. Det som framställs som förväntade egenskaper och attribut för män förstärks med harmonier, dynamiska förändringar och rytmik på ett utmärkande sätt i musiken. På sättet som sången musikaliskt sett är utformad förstärks önskvärda egenskaper hos män genom att musiken tydligt förmedlar detta.

I sången ”Lindeblom” beskrivs en flicka stå väntandes vid en grind, hon är glad: ”skratt i öga, skratt på kind, väntar hon så glad vid grind” i vers två framställs hon istället på följande sätt: ”tår i öga, tår på kind, ensam står hon kvar vid grind”.³⁸ Texten visar egenskaper för en flicka, en flicka som både har lätt till skratt och tårar. Sångtexten kan tolkas utifrån begreppet den heteronormativa genusordningen. Flickans rörelsemönster och talförmåga tillskriver kvinnor önskvärda egenskaper, vilket i sin förlängning leder till att egenskaper utanför dessa ses som icke önskvärda. Rörelsemönster och talförmåga i denna sång kan ses utifrån att flickan troget står kvar vid grinden och att hon trots sina känslouttryck troget väntar.

I ”Jägarvisa” beskrivs en jägare i mötet med flertalet flickor. Båda könen lyfts fram och beskrivs med tydliga egenskaper. Jägaren beskrivs käckt gå ut på morgonen för att jaga flickor: ”jägare sig gånger så käckt ut i en morgonstund. Han hoppas att han fångar en tös med rosenmund”. Jägarens egenskaper beskrivs även i texten: ”jägare, de konster kan som ingen, ingen ann! Ja, jägare de konster kan som ingen ann!”. Jägaren visar stolt upp sin vackra gröna dräkt, hans bössa och horn: ”kom hit, ni flickor alla och se min vackra gröna dräkt, min bössa, som kan knalla, mitt horn, som låter käckt!”. Vidare beskrivs hur flickorna i texten förväntansfullt strömmar från alla håll: ”flickorna de strömma förväntansfullt från alla håll, och stå där blygt och

---

³⁸ Gurli Jacobsson, ”Lindeblom”, *Sjung svenska folk*, Tillägg: nya sånger. (Stockholm, 1961), s. 18.

drömma och nypa klänningsfäll”. Jägaren utbrister: ”jag önskar mig en jänta” och flickorna rusar fram. Först kom vackra Anna fram till jägaren: ”hade ögon granna och läppar av korall”. Vidare tog jägaren Anna i sin varma, fasta famn.³⁹ Skapandet av genus framställs tydligt i denna text utifrån att olika egenskaper för man och kvinna lyfts fram. Mannen beskrivs utifrån att vara käck och målinriktad i syfte att finna en tös. Mannen beskrivs som stolt och flickorna som förväntansfulla och blyga. Mannen beskrivs välja ut Anna baserat på de egenskaper som han eftersöker hos en kvinna. Jägaren beskrivs utifrån att ha en varm och fast famn för Anna. Detta framställer mannen som trygg, skyddande och ansvarstagande i förhållande till kvinnan, egenskaper som faller inom ramen för vad som innefattar det stereotypa genuskontraktet.

I sångtexten till ”Jag gick i skogen och knallade” beskrivs det hur en pojke går i skogen, han hojtar och trallar när han går i skogen. Han beskrivs som en stojande, glad och livad tok. Pojken beskrivs även utifrån att han inte är sur och inte heller speciellt klok. I texten möter han sedan en flicka. Flickan beskrivs som lite livad, inte alls sur och en lagom klok flicka.⁴⁰ Tillskrivandet av de båda könsens egenskap görs tydligt utifrån vad som förväntades av en pojke respektive flicka under 60-talet. Skapandet av genus är tydligt i denna sångtext baserat på hur texten skiljer sig åt i framställningen av pojkars och flickors förväntade egenskaper. Både pojken och flickans egenskaper kan ses vara kulturellt skapade föreställningar om skillnader mellan könen, egenskaper så som glad och livad respektive lagom klok och inte lika livad. Uppdelningen av kvinnliga respektive manliga egenskaper bör ses som socialt konstruerade skillnader. Flickan tilldelas önskvärda egenskaper, detsamma görs för pojken. Denna uppdelning av kön faller inom ramen för en tolkning genom begreppet genus.

Trots att sångtexten i ”En liten speleman” skenbart handlar om syrsor kan sångtexten också ses beskriva en spelmanns egenskaper och hur en spelman betar sig.

Jag såg en liten speleman,
en lustig liten speleman på ängen där jag gick.
Kvick, och yr av sol och sommarfröjd,
han tog ett skutt mot himlens höjd.

I vers tre möter spelemannen en flicka.

Och se, det kom i samma stund,
i samma ljusa solskensstund, en näpen liten brud.
Hon kom bland gräs och blommor små,
så smal och fin i grön trikå, vid kärlekssångens ljud.

Texten avslutas med följande strof.

Säj, fröken, är det möjligt att, ni vill bli min,

---

³⁹ Björn Morgan, ”Jägarevisa”, *Sjung svenska folk*, Tillägg: nya sånger. (Stockholm, 1961), s. 20.

⁴⁰ Hedda Landström, ”Jag gick i skogen och knallade”, *Sjung svenska folk*, Tillägg: nya sånger. (Stockholm, 1961), s. 21-22.

min syrsfru, så firar vi vårt bröllop nu, sisisi, sisisi, sisisej.⁴¹

I denna text görs genus tydligt mellan de båda könen. Pojken beskrivs som kvick och glad, detta till skillnad från flickan som beskrivs som näpen, smal och fin. En tydlig distinktion mellan hur man framställer pojken och flickan och deras respektive egenskaper görs i sången. Även längtan efter att ingå en relation framgår av texten, i denna process är pojken initiativtagare: ”Säj, fröken, är det möjligt att, ni vill bli min, min syrsfru, så firar vi vårt bröllop nu”. De olika egenskaperna som tillskrivs respektive kön i denna sångtext kan tydligt ses utifrån det socialt och kulturella skapandet av skillnader mellan könet; genus.

I sången ”En spelmansdröm” beskrivs en spelmans jakt på en flicka. Den vackraste flickan i en grupp av flickor väljer spelmannen: ”Och alla le och locka, men den som fagrast är och näpen som en docka, den blir min hjärtans kär”.⁴² Framställningen av flickorna och den flicka som väljs ut av spelmannen är intressant och tydlig. Flickans utseende liknas bland annat vid en dockas. Föreställningen om hur en kvinna bör se ut kan ses utanför vad som är mänskligt möjligt; en dockas utseende. Att en flickas yttre egenskaper förklaras i enlighet med en dockas utseende tillskriver yttre förväntade egenskaper hos kvinnor, detta i enlighet med vad som faller inom ramen för den heterosexuella matrisen. Detta kan härledas till de kulturella mönster som förklarar utseende och kroppars utformning i särskiljandet mellan män och kvinnor. Genusframställningen i denna sång tillskriver kvinnor förväntade yttre egenskaper som är utanför vad som är möjligt att uppnå.

Sången ”Herr Filemon” handlar om Riddaren Filemon i mötet med en kvinna. Filemon rider genom en lund av ollonträd. Han rider stolt på sin gråa häst vilket uppskattas och aktas av flickorna. Flickorna som ser Filemon utbrister i: ”o, hör du, o, hör du, ädlaste riddare, får jag väl bli din ädlaste vän?”. Herr Filemon hoppar ur sin sadel och omfamnar i vers tre en jungfru. Filemon utbrister i: ”vad du vill giva mig, aktar jag stort, just du skall bära mitt namn”.⁴³ Denna sång visar tydligt på yttre egenskaper som tillskrivs både man och kvinna i mötet med varandra, så som initiativförmåga och sexuell läggning. Även förväntningar på hur ett visst kön ska bete sig blir tydligt. Filemon rider stolt på sin häst och detta uppskattas av flickorna som ser på. Flickorna framställs som uppfyllda av beundran inför Filemon och de yttre egenskaper som han har. Filemon framstår som stolt, självsäker och frimodig i mötet med kvinnorna. Förväntningar på vad män respektive kvinnor ska uppskatta och beundra hos det andra könet framstår tydligt i denna sångtext. Detta kan ses utifrån den heterosexuella matrisen som utifrån kulturella mönster särskiljer maskulina och feminina yttre egenskaper för att sedan förenas i det sexuella begäret till varandra. Detta betyder att Filemon och flickorna tillskrivs olika egenskaper, denna uppdelning av egenskaper attraherar det motsatta könet och förenar dessa båda kön via det sexuella begäret till varandra, det vill säga genom en heterosexuell relation.

---

⁴¹ Hedda Landström, ”En liten speleman”, *Sjung svenska folk*, Tillägg: nya sånger (Stockholm, 1961), s. 24-25.

⁴² Björn Morgan, ”En spelmansdröm”, *Sjung svenska folk*, Tillägg: nya sånger (Stockholm, 1961), s. 23.

⁴³ Björn Morgan, ”Herr Filemon”, *Sjung svenska folk*, Tillägg: nya sånger (Stockholm, 1961), s. 18-19.

I sången ”Spelmansvisa” (fr. 1871) i sångboken från 1974 beskrivs den unge spelemannen vandrades i skogen.

Jag är den unge speleman,
som vandrar skogens led.
Och träder över lummer
mellan enarna på hed.
Av rosenträ jag fogat själv fiolen, som jag rår,
och strängarna jag tvinnat av blonda kvinnohår.⁴⁴

Texten beskriver en ung spelmanns egenskaper. Spelmannen beskrivs utifrån att ensamt vandra i skogen och förmågan att på egen hand tillverka sitt instrument. Fiolen är gjord i rosenträ och strängarna är tvinnade av ljusst hår tillhörandes en kvinna. Detta exempel kan ses utifrån teorin den heteronormativa genusordningen och dess förväntningar på ett kön. I detta exempel framställs mannens önskvärda egenskaper i enlighet med att vara händig och kunna tillverka sitt egna instrument. Att fiolens strängar är ljusst kvinnligt hår visar även på den unga mannens relation gentemot kvinnor och de förväntningar som finns på ett önskvärt utseende hos en kvinna, hon ska vara ljus med långt blont hår.

Önskvärda manliga respektive kvinnliga egenskaper framställs i sången ”Hallandssången”. I sången beskrivs Hallands natur och ”manligt” respektive ”kvinnligt” i mötet med den. Mannen beskrivs utifrån följande egenskaper: ”hans slit och släp de löna med skörd i rikligt mått” och önskvärda kvinnliga egenskaper framställs utifrån beskrivningen av Hallands natur: ”din torva smeka så ömt som moder kär”.⁴⁵ Sångtextens förväntningar på manligt och kvinnligt kan ses utifrån vad som faller inom ramen för det stereotypa genuskontraktet. Inom detta genuskontrakt tillskrivs ett visst kön önskvärda förväntningar, i det här fallet god arbetsmoral respektive öm moderskärlek.

Män framställs utifrån att bära en stolthet för sitt land Sverige i sången ”Land du välsignade”. Denna framställning kan ses utifrån den heteronormativa genusordningen som utifrån önskvärda förväntningar tillskriver ett visst kön vissa förväntade egenskaper. I denna sång framställs en stolthet för sitt land: ”stolt man må minnas att svensk jag var, Sverige till heder, Sverige!”.⁴⁶

I ”Östgötasång” i utgåvan från 1974 framställs önskvärda egenskaper hos pojkar och män.
Hör, skogen susar sägner,
från forntids dunkla natt.
Ty här bröts tidigt bygd av våra fäder,
som, raka uti ryggen, var herre för sin hatt.
Ej väjde fejt för storm och hårda väder,
i deras öppna sinne ej någon falskhet sov.

⁴⁴ Erik Axel Karlfeldt, ”Spelmansvisa”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974), s. 4.

⁴⁵ E. Svensson, ”Hallandssången”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974), s. 39.

⁴⁶ Elisabet Björklund, ”Land, du välsignade”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974), s. 13.

Vi äro fädern lika, östgötar, gudskelov!

Och vårt du är, du fagra Östergyllen.⁴⁷

Önskvärda egenskaper tillskrivs ett visst kön i denna text. Män ska i enlighet med den heteronormativa genusordningen anamma vissa egenskaper annars anses det som icke passande. I ”Östgötasång” lyfts stolthet över Östergötland fram och egenskaper som ”rak i ryggen, var herre för sin hatt” ses som önskvärda egenskaper hos män. Även att låta storm och hårt väder rubba en mans mod ses som icke önskvärt. En man ska enligt vad som framställs i ”Östgötasång” ha ett öppet sinne utan falskhet, detta i enlighet med tidigare fäders egenskaper.

En flicka framställs i likhet en duva i sångtexten ”Duvans sång på liljekvist” från 1974 års *Sjung svenska folk*. Denna sång har i likhet med andra sånger som beskriver jungfrudomen en religiös bakgrund, detta är en infallsvinkel man som läsare bör vara medveten om. Att framställa en kvinna i enlighet med en duva kan visa på önskade egenskaper hos en flicka. En duvas egenskaper för tankarna till ren, skör och vacker, detta tillskriver kvinnan yttre förväntade egenskaper. I enlighet med den heterosexuella matrisen görs en särskiljning mellan kvinnliga och manliga egenskaper. I sången beskrivs flickan som jungfru, denna egenskap kan därför ses som önskvärd av hennes omgivning. En bild av att en flicka ska vara jungfru där överträdelser mot detta inte är önskvärt framgår tydligt, detta i enlighet med vad som faller inom ramen för den heteronormativa genusordningen. Sången avslutas med att jungfrun dör och blir omhändertagen av Gud i himlen vilket också visar på det kvinnliga könets sårbarhet.⁴⁸

I sången ”Vägarna de skrida” beskrivs män vara lyckligt fria: ”Lyckliga vi fria vandringsmän, Glatt vi gå och komma gladare igen”.⁴⁹ Sångtexten beskriver hur män glatt kan lämna sitt hus för att sedan återkomma ännu gladare igen. Kvinnor tillskrivs egenskapen att ta hand om hemmet, detta i enlighet med det stereotypa genuskontraktet.

Evert Taube har i utgåvan från 1989 skrivit texten till sången ”Min älskling”. Texten beskriver en individs uppskattning av en annan individs emotionella och fysiska egenskaper i enlighet med följande.

Min älskling, du är som en ros, en nyutsprung, skär,

ja som den ljuvaste av musik min älskade du är!

Så underbar är du, min vän, och ser så vacker ut!

Och älska dig, det skall jag än när havet sinat ut.⁵⁰

Texten framställer en individ som bärare av önskvärda egenskaper så som underbar, ljuvlig och vacker, dessa egenskaper iaktas av den andra aktören och en attraktion uppstår. Dock framgår det inte av texten vilken könstillhörighet respektive aktörer har. Denna genusframställning strider till ett visst mot teorin den heteronormativa genusordningen. En uppdelning av de båda könen

---

⁴⁷ Sten Granlund, ”Östgötasång”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974), s. 45-46.

⁴⁸ ”Duvans sång på liljekvist”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974), s. 95-96.

⁴⁹ K. E. Forsslund, ”Vägarna de skrida”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974), s. 116-117.

⁵⁰ Evert Taube, ”Min älskling”, *Sjung svenska folk*, 41. uppl. (Stockholm, 1989), s. 177-178.

egenskaper görs, dock kan inte dessa egenskaper säkert tillskrivas någon av aktörerna i sångtexten. Förväntningarna som görs gällande i denna text kan kopplads till aktörernas kroppar, sexualitet och den uppstådda attraktionen mellan de båda aktörerna.

Sången ”Drömmen om Elin” handlar om en man som beskriver Elins utseende och hans uppskattning till henne. Mannen beskriver hur han drömt om Elin och han beskriver henne på följande sätt: ”Lilla Elin, mjuk som sommarns vind, söt som sockerstrut”. Mannen beskriver hur han i alla år burit med sig drömmen om Elin, Elin under en lind. Mannen beskriver hur han upplever drömmen om den unga och varma Elin, och hur skönt det är. I drömmen iakttar mannen Elin, detta när solen lyser genom hennes hår och när hon går runt barbent endast iklädd en tunn sommarblus. Mannen drömmer om hur han tar Elin i sin famn.⁵¹ Genom hela denna text framställs tydligt förväntade yttre egenskaper för en kvinna, dessa egenskaper beskrivs utifrån hur hon bör vara och uppträda i förhållande till det motsatta könet. Den heterosexuella matrisen blir i denna text tydlig, detta utifrån mönstret av hur kroppar beskrivs, sexualitet, begär och särskiljningen mellan maskulinitet och femininet. Mannens beskrivande dröm om hur Elin ser ut och hennes egenskaper som söt och mjuk med bara ben visar på detta. De båda könen skilda egenskaper, däribland utifrån kroppar förs sedan samman i mannens uppstådda längtan och begär till Elin. Sångtexten visar på könen olika egenskaper, och hur dessa attraherar det motsatta könet.

3.2 Yrkesutövning och sysslor

Sjung svenska folk från 50-talet visar på olika arbetssysslor för män och kvinnor. Ett exempel är hämtat från sången ”Vallflickan från Mora” där en flicka beskrivs valla sina får i ensamhet. Den tredje versen går som följer: ”långt utåt vida Moraslätterna Vallar jag fåren mina, vallar jag fåren mina”.⁵² Både sångtitel och text beskriver en flickas yrkesutövning och sysslor i Dalarna. Denna tilldelning av vissa respektive arbetssysslor för kvinnor kan ses utifrån den socialt och kulturella uppdelningen mellan kön; konstruerandet av genus.

I sångboken från 50-talet förmedlas förväntningar på kvinnliga sysslor. I sången ”Aspåkerspolska” beskrivs kvinnliga sysselsättningar som varpa, nysta, kärna smör och klippa får. ”Aspåkerspolska” som klingande verk ger en glad och positiv känsla till lyssnaren. När de olika arbetssysslorna presenteras görs detta i ett snabbt tempo vilket förstärker textens innebörd. Arbetet ska utföras och det ska göras snabbt och effektivt med en positiv inställning. Harmonier i relation till rytmik förstärker bilden av kvinnas effektiva arbete och positiva inställning till hushållsarbete. Kvinnas arbetssysslor beskrivs enligt följande i vers två.

Jag skall varpa garn, och jag skall nysta,

---

⁵¹ Peter Himmelstrand, ”Drömmen om Elin”, *Sjung svenska folk*, 41. uppl. (Stockholm, 1989), s. 179.

⁵² Oscar Fredrik, ”Vallflickan från Mora”, *Sjung svenska folk*, 33 uppl. (Stockholm, 1959), s. 105.

jag skall kärna smör och klippa får.⁵³

Vers två fortsätter på följande sätt.

Jag skall plocka bär och väva vammal,

jag skall verka förr'n jag blir för tung.

Önskvärt är att flickan ska hinna med så mycket som möjligt av hushållssysslor innan det är ”för sent för henne”, innan det att hon blir gravid. Uttrycket ”tung” kan i detta fall betyda gravid.⁵⁴ Denna sångtext förmedlar tydligt önskvärda arbetsysslor för en kvinna. Detta kan ses utifrån vad som faller inom ramen för det stereotypa genuskontraktet. Förväntningar på att kvinnan ska utföra vissa arbetsuppgifter i hushållet samt ta ansvar för att föda barn faller inom ramen för denna teori. Denna sångtext tillskriver även kvinnan olika förväntade arbetsysslor i olika perioder av livet. Vissa sysslor ska utföras av kvinnan innan att hon går in i nästa fas av livet; barnafödandets fas. Kvinnans roll kan ställas i motsats till mannens förväntade yrkesutövning och sysslor. Denna skillnad konkretiseras utifrån sångtexten som återges i ”Fosterlandet”. I den sången beskrivs mannens förväntade arbetsysslor. Utdrag från denna text visar detta.

Ej med stora later och starka ord

skall du visa kärlek till hemmets jord.

Nej, med handen på plogen och med slagan på logen

och med tankens kraft vid ditt arbetsbord.⁵⁵

Vidare i texten beskrivs fosterlandet som något männen skapar och upprätthåller, genom sina gärningar. Direkt när snön smälter i början av våren ska jorden börja brukas igen. Påståenden som att Sverige är fattigt, mörkt eller kallt är inget som män ska tänka på. Sången avslutas med: ”det röjs och plöjs i vårt fosterland”. Hela sången tillskriver tydligt mannen önskade egenskaper i forma av arbetsfrenesi och troget arbete med fosterlandets jord. Utifrån dessa två sångtexter kan mäns yrkesutövning ses mer betydelsefull för fosterlandets räkning än den sysselsättning kvinnan har i relation till landet. Denna genusframställning reproducerar de föreställningar som faller inom ramen för det stereotypa genuskontraktet. Detta utifrån att mannen har ansvaret och uppdraget som beskyddare och försörjare av kvinnan. Kvinnans uppgift är att vara barnafödare och utföra sysslor i hemmet.

Sångtexten ”Hembygdens sång” beskriver även den yrkesutövning och sysselsättning för män i Sverige. Utdrag från sångtexten beskriver det enligt följande.

Hembygdens sång du är stål och malm,

dån ur hytta och smedja.

Arbetets ton och gammal och ungarlar du med,

gå vi än skilda till stånd och sed,

---

⁵³ Erik Axel Karlfeldt, ”Aspåkerspolska”, *Sjung svenska folk*, 33 uppl. (Stockholm, 1959), s. 114.

⁵⁴ Hemsidan för Svenska akademins ordbok, sökord: ”tung”, (besökt december 2016, hämtad: 2016-12-22), <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>>.

⁵⁵ Axel Lundegård, ”Fosterlandet”, *Sjung svenska folk*, 33 uppl. (Stockholm, 1959), s. 14-15.

sången svetsar oss samman”.⁵⁶

Denna text faller inom ramen för den heteronormativa genusordningen där tydliga förväntningar på vad som räknas som manligt och dess tillskrivna förväntningar på sysselsättning och yrkesutövning görs. I den här texten blir detta tydligt utifrån mannens arbete med stål och malm.

I sångtexten ”Lördagsklockan” beskrivs en man och en kvinnas sysselsättningar på en lantgård.

Då lyfter en bonde på hatten, då viskar en husmor en bön.

Dagkarlen väntar på natten och helgdagsvila och lön.

Då sluter en veckolång möda, då stillnar jäktande slit,

och fälten blir tysta och döda, där förr var strävan och flit.⁵⁷

Mannens arbetsuppgifter utförs till ljudet av malm och att det ljudet är manande för männen i sitt arbete. I denna text exemplifieras tydligt en man och en kvinnas förväntade arbetssysslor och åtaganden på en gård. Mannens arbetsuppgifter förknippas med hårt arbete och flit och kvinnan förknippas med en husmors uppgifter däribland innefattande bön. I denna text gör sig det stereotypa genuskontraktet gällande, detta utifrån de förväntningar som finns på mannen som ansvarstagande och beskyddare av familjen. Detta sker genom mannens hårda arbete som genererar mat på bordet, detta i enlighet med ”naturlagen”. Vad som faller inom ramen för det stereotypa genuskontraktet samstämmer med denna text eftersom mannen ses ha ansvaret, beskyddet och försörjningen av familjen, detta till skillnad från kvinnan vars uppgift är att ta hand om hushållet. Det ömsesidiga samspelet mellan man och kvinna blir tydligt, så länge kvinnan och mannen uppfyller sin del av kontraktet kan den andra parten känna sig trygg.

I sången ”Jägarevisa” beskrivs vackra Annas sysselsättning: ”Men först kom vackra Anna som gick med grevens kor i vall och hade ögon granna”.⁵⁸ Senare i vers 7 framställs Anna tagit rollen som jägarfru med förväntade uppgifter, dessa uppgifter innefattar barnafödande och hushållsarbete. I denna sång framställs kvinnliga förväntade egenskaper i enlighet med vad som faller inom ramen för det stereotypa genuskontraktet. Denna analys kan göras utifrån mannens omhändertagande av kvinnan, detta genom att mannen jagar för att klara familjens överlevnad. Kvinnans ansvar blir att föda barn.

I sången ”Engelbrektsmarschen” beskrivs mäns förväntade engagemang för arbete i den svenska armén.

Tåga fram uti striden för vårt fädernes land,

mot förtryckarnas skaror, med svärdet i hand,

och mot nordiska folk ännu frihet skall le,

ty åt oss himlen seger skall ge.

Tågom fram för vårt land,

---

⁵⁶ Kerstin Hed, ”Hembygdens sång”, *Sjung svenska folk*, 33 uppl. (Stockholm, 1959), s. 32.

⁵⁷ Hebert Christensson, ”Lördagsklockan”, *Sjung svenska folk*, Tillägg: nya sånger (Stockholm, 1961), s. 8-9.

⁵⁸ ”Jägarevisa”, *Sjung svenska folk*, Tillägg: nya sånger (Stockholm, 1961), s. 21.

att med svärdet i hand,
ifrån fjällar till strand lossa,
träldomens band, att med svärdet i hand lossa,
träldomens band, tågom fram för vårt fädernes land.⁵⁹

Denna text beskriver tydligt en förväntad och önskvärd inställning hos män i arbetet för att strida för sitt land. Dessa förväntningar ses i ljuset av den heteronormativa genusordningen där ett visst kön tillskrivs förväntade egenskaper, i det här fallet tillskrivs mannen inställningen att stå upp och strida för sitt land. Texten faller också inom ramen för det stereotypa genuskontraktet, detta utifrån att mannen ses ha ansvar för beskyddet av familjen. Det skulle i det här fallet kunna ses i ett bredare perspektiv, att även innefatta landets säkerhet.

Gamla och unga karlar presenteras i sången ”Hembygdens sång” utifrån förväntad yrkesutövning och sysselsättning. I texten beskrivs hur arbetet med stål och malm dånar ur hytta och smedja. Arbetet i smedjan beskrivs på följande sätt: ”högt över skogarnas tysta värld steg du med masugns flamma”. Texten beskriver vidare hur gamla och unga karlar arbetar sida vid sida. Sångtexten avslutas med en beskrivning av vad som händer när någon av arbetarna dör och att en arbetare nu saknas. Då är det sången som ska bringa arbetarna tröst inför framtiden, detta från släktled till släktled.⁶⁰ Förväntad yrkesutövning hos män kan beskrivas i enlighet med tolkningen av den heteronormativa genusordningen, detta utifrån förväntade arbetsysslor hos ett visst kön. I sångtexten ”Hembygdens sång” framställs män i olika åldrar arbeta tillsammans, med en positiv inställning till fysiskt arbete. Sångtexten visar en förväntan på att arbetsfrenesin hos män ska fortleva i generation efter generation.

I ”Slumrande toner” från 1974 års utgåva beskrivs kvinnors förväntade sysselsättning. I tredje versen beskrivs kvinnors roll i hemmet i relation till människor i sin omgivning.

Slocknade kolen vi tända på härden,
varsamt vi taga det kära i vår vård.
Spinrocken surrar vid lågande brasan,
medans vi väva på sägnernas bård.
Flamma, forneld! Lys, vår gärning!
Lys genom tiden för sönerna väg hem till fädernas gård!⁶¹

Kvinnors förväntade sysslor i denna text kan förklaras via teorin om det stereotypa genuskontraktet. Detta innebär att kvinnan ska vara sysselsatt i hemmet och hennes förväntade arbetsysslor ska utföras. Kvinnan intar därigenom en beroendeställning i förhållande till mannen. Genom att tillskriva kvinnan dessa egenskaper utifrån tidigare nämnda exempel med mäns arbetsysslor intar kvinnan en tydlig beroendeställning gentemot mannen.

---

⁵⁹ August Blanche, ”Engelbrektmarschen”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974), s. 18-19.

⁶⁰ Kerstin Hed, ”Hembygdens sång”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974), s. 32.

⁶¹ Alex. Slotte, ”Slumrande toner”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974), s. 34.

I ”Kovisa” beskrivs sysslor för de båda könen, detta utifrån sysselsättningen att valla kor. Pojkens sysslor beskrivs på följande sätt.

Pojken med sitt spö har knog att hem dem driva.

Kvinnans sysslor beskrivs i enlighet med att flitigt mjölka korna.

Men mot kväll'n de de råma högt, att mjölkas tiga,
gummorna med stävorna då knoga dit.
Snart med flit mjölken vit silas ner i stävorna,
tills de har fått av mjölk sitt mått.⁶²

Dessa sysslor överensstämmer med vad som faller inom ramen för det stereotypa genuskontraktet. Kvinnan tillskrivs önskvärda arbetssysslor i form av arbete i anslutning till hemmet och mannens arbetssysslor sker utanför hemmet väggar.

I sångtexterna som analyserats i *Sjung svenska folk* från 1974 presenteras olika yrkesutövningar och arbetssysslor. Denna typ av sångtexter har i tidigare utgåvor tydligt framställs i relation till en man eller kvinnas förväntade arbetssysslor. I boken från 1974 framställs inte denna typ av arbetssysslor i relation till ett specifikt kön. Sångerna är skrivna utifrån en fiktiv person för vem det inte går att avgöra om personen i fråga är man eller kvinna. Detta exemplifieras i ”Bergsprängaren”⁶³ och ”I villande skogen”.⁶⁴ Dessa sånger skulle med stor sannolikhet kunnat stå i direkt relation till ett av könen i tidigare utgåvor. Detta är utmärkande för boken utgiven på 70-talet.

I ”En sjöman älskar havets våg” presenteras en sjömans sysselsättning och yrkesutövning enligt följande.

En sjöman älskar havet våg,
ja vågornas brus.
När stormen skakar mast och tåg
hör stormarnas sus.⁶⁵

Denna text visar en mans uppskattning över att få vara en sjöman på havet och vad det innefattar; vågor, en skakande mast och stormarnas sus är några av dessa. Detta är en exemplifiering av förväntningar på hur män ska se på denna typ av arbetssyssla. Denna sångtext är en del i skapandet av genus, detta utifrån särskiljandet mellan manliga och kvinnliga egenskaper.

---

⁶² Olof Wibergh, ”Kovisa”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974), s. 71-72.

⁶³ HJ. Torell, ”Bergsprängaren”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974), s. 79.

⁶⁴ F.A. Dahlgren, ”I villande skogen”, *Sjung svenska folk*, 39. uppl. (Stockholm, 1974) s. 82.

⁶⁵ Gustaf Arthur & Ossian Limborg, ”En sjöman älskar havets våg”, *Sjung svenska folk*, 41. uppl. (Stockholm, 1989), s. 167.

3.3 Maktförhållande

Maktförhållande och värderingar kopplat till maktpositionering mellan man och kvinna framträder i sångböckerna. En av sångerna är ”Liten Karin” som handlar om den lilla Karin som är tjänare på kungens gård. Hon beskrivs lysa som en stjärna bland alla tärnor små, i sången tilltalar kungen liten Karin.

Liten Karin tjänte på unga konungens gård.
Hon lyste som en stjärna bland alla tärnor små.
Och hör du, liten Karin! Säg, vill du bli min?
Grå hästen och gullsadeln, dem vill jag giva dig.⁶⁶

Sångtexten i ”Liten Karin” framställer mannen som initiativtagare och kvinnan som passiv, detta förstärker mannens maktposition gentemot kvinnan, detta utifrån mannen egenskap som initiativtagare. I enlighet med den heteronormativa genusordningen kan män och kvinnors egenskap i form av talförmåga antingen ses som socialt accepterat eller inte, denna syn är en del i reproduktionen av maktförhållandet mellan könen. Genom att mannen socialt sett accepteras som talförd till skillnad från kvinnan intar mannen en överordnad social position gentemot kvinnan. Texten visar även att initiativförmågan att ingå en relation ägs av kungen och maktförhållandet mellan kvinna och man blir därför tydligt, detta exemplifieras bland annat utifrån sångtiteln ”Liten Karin” samt kungens förfrågan om Liten Karin vill bli hans. Mannen beskrivs ha pengar och ägodelar vilka han vill ge Liten Karin. Detta sätter mannen i en maktposition där pengar och ägodelar upprätthåller maktfördelningen mellan könen. Detta scenario faller inom ramen för det stereotypa genuskontraktet, detta utifrån att mannen har ansvaret för försörjningen och om omhändertagandet av Liten Karin och kräver underförstått en motprestation av henne. Denna sångtext överensstämmer med den stereotypa bild som finns i västvärlden i synen på manlig och kvinnligt. Denna bild kan förklaras utifrån följande; kvinnan är svag och mannen är stark, kvinnan är dum och mannen är klok. Detta medföra att när en kvinnlig egenskap framställs, tillskrivs mannen i samma sekund dess motsats. Detta förhållningssätt medför att kvinnors sociala underordning legitimeras om och om igen.⁶⁷

Maktförhållandet mellan män och kvinnor lyfts fram i sångboken från 50-talet. Utöver sången ”Liten Karin” görs denna bild gällande i flertalet sånger. Exempelvis görs detta i sången ”Vi skall ställa te´ en rolig dans” där kvinnor beskrivs ha svagare och mindre starka egenskaper än män. Förminskande beskrivningar i form av ”du lille” och ”lilla” återkommer i dessa texter. Detta kan ses utifrån teorin om den heterosexuella matrisen och de kulturella förklaringar som baserar sig på kroppars utseende. Utifrån den heteronormativa genusordningen ses överträdelser i enlighet med de förväntningar som finns på ett visst kön stå i direkt relation till någon form av sanktion. Ett förminskande av kvinnan i texterna är en del i den kulturella uppdelningen av kön; genus.

---

⁶⁶ ”Liten Karin”, *Sjung svenska folk*, 33 uppl. (Stockholm, 1959) s. 89.

⁶⁷ Hirdman, *Genus – om det stablas föränderliga former*, s. 12-13.

I sången ”Jägarevisa” beskrivs maktförhållandet mellan jägaren och jägarfrun Anna. I vers sju framgår det att Anna blev grevens (jägarens) jägarfru och att hon födde en liten flicka.

Så hon blev grevens jägarfru,
och liten jägarflicka, hon vaggar lyckligt nu.
Men skulle jägarn vara ibland en smula sur och trist,
då ger en kyss hon bara – det är ju hennes list,
ja, jägar-fruar konster kan som.⁶⁸

Texten visar en tydlig maktfördelning mellan mannen och kvinnan. Det stereotypa genuskontraktet innefattar förväntningarna på att kvinnan ska föda barn. Utifrån kvinnans beroendeställning till mannen där könens olika positioner tydligt markeras förstärks mannens dominerande roll. Tidigare i sången har även jägaren intagit rollen som initiativtagare i mötet med flickorna: ”jag önskar mig en jänta”. Detta bekräftar mannen som initiativtagare utifrån en dominerande ställning gentemot kvinnan.

Sången ”Eulalia” handlar om en kvinna som söker en öm och trofast karl. Flickan vill snarast gifta sig. Hon möter en sjöman som beskrivs som en riktig älskare. Dock framgår det tillslut att han redan varit gift med minst hundra kvinnor tidigare. Han har tidigare lurat flera kvinnor och är nu eftersökt. Sången avslutas med att han får sitt straff samt att kvinnan förlorar sin fästman och slutar som ensamjungfru. Kvinnan i denna text kan ses vara i en beroendeställning gentemot mannen. Mannen presenteras inledningsvis som en älskare som slutligen blir en eftersökt brottsling, detta går sedermera ut över kvinnan. Mannen framställs som den trygga och skyddande i relationen vilket ses som egenskaper i enlighet med vad som faller inom ramen för det stereotypa genuskontraktet. Att ingå äktenskap kan ur kvinnans perspektiv medföra att hon underkastar sig mannen. Så blir dock inte fallet utan kvinnan blir ensam kvar. En intressant aspekt är att kvinnan får ett straff som egentligen endast mannen skulle fått, detta visar på en beroendeställning gentemot mannen. Mannens handlande går helt enkelt ut över kvinnan.⁶⁹ Mannen framställs som en sjöman med stor frihet, detta avspeglar sig bland annat i mannens syn på kvinnor. Bilden som förmedlas till flickor är att mannen har handlingsfrihet i relation till kvinnor och att konsekvenserna av detta kan gå ut över kvinnan.

Sången ”En spelmandröm”⁷⁰ handlar om hur en ung spelman börjar spela och hur hans spel lockar fram flickor bakom stammarna i skogen. Många flickor kommer fram och han tar alla flickorna i hand. Spelmannen väljer ut en av flickorna och väljer att gifta sig med henne: ”en ring på hennes finger jag sätter som en pant”. Detta visar tydligt på vem av de båda könen som bestämmer över det andra. Panten kan ses vara given av mannen utifrån en förväntad motprestation av kvinnan, exempelvis att underordna sig mannen. I enlighet med det stereotypa

---

⁶⁸ ”Jägarevisa”, *Sjung svenska folk*, Tillägg: nya sånger (Stockholm, 1961), s. 21.

⁶⁹ ”Eulalia”, *Sjung svenska folk*, Tillägg: nya sånger (Stockholm, 1961), s. 26-27.

⁷⁰ ”En spelmandröm”, *Sjung svenska folk*, Tillägg: nya sånger (Stockholm, 1961), s. 23.

genuskontraktet intar kvinnan en beroendeställning gentemot mannen. Genom hennes motprestationer till mannen kan hon räkna med beskydd samt att mannen försörjer henne.

Sångtexten ”Och hör du, unga Dora” handlar om en man som frågar Dora om hon vill gifta sig med honom. Mannen får till svar att hon vill gifta sig men aldrig med honom.

Och hör du, unga Dora, vill du gifta dig i år?

I år är de åtta åren gångna förbi, uti rosor.

Ja väl vill gifta mig men aldrig med dig.

Jag har en vän på böljorna, han kommer snart igen, uti rosor.⁷¹

I denna sångtext framställs ett brott mot de förväntningar som finns på kvinnan att gifta sig med mannen. Utifrån kvinnans underkastade position och beroendeställning gentemot mannen är detta anmärkningsvärt. I denna sång framställs för första gången i analysen av *Sjung svenska folk* hur en kvinna tackar nej till en förfrågan om giftermål eller att ingå en relation. Kvinnan bryter inte helt mot vad som faller inom ramen för den heteronormativa genusordningen, hon väljer fortfarande att gifta sig med en man. Dock framställer denna sångtext hur en kvinna står emot mannens överordnade position.

I sången ”Jag gick mig ut en aftonstund” från 1974 års utgåva framställs en pojkes egenskaper i mötet med en flicka. Den unga pojken tar flickans hand och frågar var i världen de ska bosätta sig: ”du flicka huld, var ska vi bo?”. Pojken håller flickans samtidigt som en tår rinner på hans kind, pojken säger följande: ”ack, dit du vill, dit vill ock jag”.⁷² Här presenteras en situation där en känslofylld pojke gör avkall på sin egen handlingsförmåga och låter flickan ta initiativet att bestämma var i världen de ska bo. Detta är ett brott i enlighet mot teorin den heteronormativa genusordningen, detta för hur en man ska vara i relation till en kvinna.

I sången ”Sommar natt” hämtad från 1989 års utgåva framställs även maktförhållandet mellan en kvinna och en man. Texten är skriven utifrån en mans perspektiv där mannen är den som tar initiativet i närmandet av det andra könet. Skillnaden mellan hur mannen och kvinnan framställs är tydlig. En bild av kvinnan som svag och skör förmedlas enligt följande i texten.

Lekfullt och lätt du svävar än

som fjärl väckt av sommarvind,

stödd mot min arm du böjer nätt ditt huvud

och gyllene hår lyser av ungdom”.⁷³

Kvinnan i texten heter Ros-Marie och är yngre än mannen. I slutet av texten beskrivs det hur hon förföriskt lockas av tonerna i skymningen. Denna sångtext är ett tydligt exempel på vad som faller inom ramen för den heteronormativa genusordningen. Detta utifrån att förväntningar tydligt framställs för hur de båda könen ska vara gentemot varandra. Även förväntningar på

---

⁷¹ ”Och, hör du unga Dora”, *Sjung svenska folk*, 24. uppl. (Stockholm, 1974), s. 93.

⁷² ”Jag gick mig ut en aftonstund”, *Sjung svenska folk*, 24. uppl. (Stockholm, 1974), s. 102-103.

⁷³ Evert Taube, ”Sommar natt”, *Sjung svenska folk*, 41. uppl. (Stockholm, 1989), s. 182.

begäret till det andra könet exemplifieras i sångtexten. Kvinnan framställs vara i beroendeställning till mannen, detta utifrån att hon fysiskt behöver stöttas av mannen, även beskrivningen av kvinnans ålder som ”ungdom” förklarar att mannen är äldre och intar därför en position av överordnad kvinnan. Initiativet till närmandet av de båda individerna ligger även det hos mannen.

Sångtexten ”Nocturne” från 1989 års upplaga framställer en aktör som är underlägsen och i beroendeställning till en annan aktör. I texten beskrivs hur en av aktörerna sover på den andres arm och hur denne (som beskrivs som kärleken) under nattens timmar ömt och tyst vaktar den andra aktören.⁷⁴ Denna text visar på ett ojämnt maktförhållande mellan de båda aktörerna, dock tillskrivs inte mannen per automatik ”den beskyddande aktören”. Denna text kan ses ifrågasätta det stereotypa genuskontraktet där mannen bär ansvaret och beskyddet för familjen. Ett maktförhållande mellan de två individer framställs i sången ”Nocturne”, dock tillskrivs inte de båda aktörerna någon särskild könstillhörighet.

I sången ”Aspåkerspolska” skildras maktförhållandet mellan kvinnor och män på olika sätt. I texten beskrivs kvinnor och män befinna sig på en fest. Männerna ser sig omkring efter de trippande damerna och undrar vilka av flickorna som är gifta. De två verserna skiljer sig tydligt åt. Den första versen sjungs utifrån en mans perspektiv: ”äro alla de små läppar kyssta som går leende kring detta bord?”.⁷⁵ Den andra versen sjungs utifrån en flickas perspektiv: ”aldrig äro mina läppar kyssta, aldrig bliva de i detta år!”. Dessa båda verser förmedlar tydligt vilket av de båda könen som är i maktposition i relation till det andra. Mannen ses tydligt vara i överläge samtidigt som kvinnan objektifieras och framställs utifrån att sakna initiativförmåga. Sången avslutas med: ”skall jag taga dej, om du är ung” vilket förstärker bilden av att initiativet inte ligger hos flickan utan hos mannen. Utifrån texten påvisas även förväntningar på att kvinnan ska vara oskuld, detta sätter mannen i en maktposition där kvinnor kan ses behöva bevisa sin oskuld för att vinna legitimitet hos mannen. Kvinnan i texten framställs som yngre än mannen vilket än mer förstärker maktförhållandet mellan de båda könen. Den beroendeställning som uppstår mellan könen utifrån uppdelningen av olika förväntade egenskaper som i sin förlängning medför ett maktförhållande mellan könen kan ses utifrån den heteronormativa genusordningen. Detta utifrån att de båda könen förväntas ingå en viss typ av relation samt att vissa egenskaper hos kvinnan framhålls som önskvärda respektive icke önskvärda.

Sångtexten ”Å jänta och jag” i upplagan från 1989 beskriver hur en man och en kvinna träffas för att slutligen i vers fyra förenas i äktenskap tillsammans.

Där stodo vi nu vid altaret just
å lovade tro i nöd och lust.
Å allt till den allra sistaste pust
så troget varandra dörka”.⁷⁶

---

⁷⁴ Evert Taube, ”Nocturne”, *Sjung svenska folk*, 41. uppl. (Stockholm, 1989), s. 186.

⁷⁵ Erik Axel Karlfeldt, ”Aspåkerspolska”, *Sjung svenska folk*, 41. uppl. (Stockholm, 1989) s. 204.

⁷⁶ Fredrik August Dahlgren, ”Å jänta å jag”, *Sjung svenska folk*, 41. uppl. (Stockholm, 1989), s. 200-201.

Denna vers kan precis som texten i "Liten Karin" ses utifrån teorin det stereotypa genuskontraktet. Det kontrakt där mannen ses som beskyddare och omhändertagande av kvinnan. Detta kontrakt innefattar underförstådda ansvarområden inom exempelvis ett äktenskap. Mannen tillskrivs rollen som bärare av ansvar, beskyddare och omhändertagare. I enlighet med genuskontraktet kan kvinnan förvänta sig detta av mannen om hon uppfyller sin del av kontraktet, exempelvis barnafödande och omhändertagande av hemmet. Mannens ansvar över kvinnan kräver underförstått en motprestation av kvinnan, detta förstärker den snedvrida maktbalansen mellan de båda könen.

Sången "Rosa på bal" handlar om Rosa i mötet med flera charmörer på en bal. Rosa beskriver sig själv som liten, detsamma gör hennes omgivning. Rosa förundras över att charmörerna vill dansa med henne. Rosas yttre egenskaper presenteras sedan av charmörerna som iakttar henne, detta utifrån utseende och doft. En av charmörerna kysser även Rosas kind i hemlighet: "tyst, ingen såg att jag kysste er kind".⁷⁷ Denna text förmedlar en tydlig bild av en snedfördelad maktbalans mellan kvinnor och män. Rosa tilltalar sig själv som "liten" precis som hennes omgivning, detta leder till en reproduktion av föreställningar om vad som förknippas med ett visst kön. I samma sekund som det beskrivande epitetet "liten" tilldelas Rosa, i samma sekund tillskrivs mannen outtalat egenskapen "stor". Denna sångtext kan ses utifrån mannen som norm; där mannen är prototyp för hur en människa ska vara. Med utgångspunkt i detta intar mannen en överordnad maktposition gentemot kvinnan. Även framställningen av jägarens varma och fasta famn i sångtexten framställer mannen som trygg och skyddande för kvinnan. I samma sekund kan kvinnan tillskrivas motsatta egenskaper så som skör och att vara i beroendeställning gentemot mannen, detta kan ses falla inom ramen för en tolkning i enlighet med det stereotypa genuskontraktet.

---

⁷⁷ Evert Taube, "Rosa på bal", *Sjung svenska folk*, 41. uppl. (Stockholm, 1989), s. 208-209.

4. Diskussion

Diskussionen behandlar analytiska slutsatser utifrån studiens material. Detta görs med utgångspunkt i de teorier och begrepp som är centrala i studien samt tidigare forskning.

I samtliga skolsångböcker framställs tydligt önskvärda egenskaper och förväntningar på de båda könen. Den bild som förmedlas av kvinnligt och manligt kan tydligt ses överensstämma med det socialt och kulturellt skapade uppdelningen av manligt och kvinnligt; genus. Detta uttrycker sig via yttre egenskaper, yrkesutövning och maktförhållandet mellan män och kvinnor. Skolsångboken *Sjung svenska folk* kan ses haft en central del i förmedlandet av samtida värderingar och attityder, detta utifrån ett genusperspektiv. Netterstad menar att skolan hela tiden haft ett tydligt mål; att förmedla värderingar och vissa attityder. Detta har skett oavsett tidsperiod, med stöd i läroplaner.⁷⁸ Detta stärker hypotesen att *Sjung svenska folk* har varit bärare av värderingar och attityder i skapandet av genus.

En viktig aspekt för sångtexterna i *Sjung svenska folk* är att de ofta är skrivna utifrån en mans perspektiv vilket innebär att kvinnor ofta beskrivs utifrån vissa önskvärda egenskaper, sysslor och maktförhållanden i relation till män. Det viktiga att observera är att när en kvinna exemplifieras enligt tidigare nämnda egenskaper tillskrivs i samma sekund mannen dess motsatta egenskaper. En viss typ av sysslor utförs av kvinnor i texterna och i samma sekund tillskrivs mannen utföra de motsatta sysslorna. Även förväntningar på sexuella begär och rörelsemönster tillskrivs kvinnor i samma sekund som vissa egenskaper tillskrivs mannen. Denna typ av uppdelning är en del i de kulturellt konstruerade föreställningarna som kallas genus.

Uppdelningen för vad som ses manligt respektive kvinnligt görs särskilt gällande i utgåvorna från 50-talet och 60-talet, detta utifrån yttre egenskaper, yrkesutövning och maktförhållande. I enlighet med vad Enefalk menar i *En patriotisk drömvärld. Musik nationalism och genus under det långa 1800-talet*⁷⁹ bör mannen tydligt värna om sin patriotism för Sverige och beskyddandet av landets gränser. Denna bild gör sig tydligt gällande i upplagorna från 50- och 60-talet. Landet Sverige omtalas ofta i termer som kan liknas vid en familj där sociala band och lojalitet till andra svenska män blir tydligt. Inom ramen för det stereotypa genuskontraktet bär mannen ansvaret för familjens försörjning. Kvinnans uppgift under mitten av 1900-talet var att slå vakt om de traditionella värderingarna i Sverige, vilket tydligt framställs i de två tidigare upplagorna av sångboksserien *Sjung svenska folk*. Dessa önskvärda egenskaper och förväntningar på respektive kön överensstämmer med den bild Enefalk framställer i synen på manligt och kvinnligt under mitten av 1900-talet.⁸⁰ Genomgående i sångtexterna från 50- och 60-talet framställs mannens roll i samhället som extra viktig och central för Sveriges som nation. Mannens egenskaper, yrkesutövning och maktposition kan ses vara tydligt kopplade till bland annat nationalism, idrott,

---

⁷⁸ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 10.

⁷⁹ Enefalk, *En patriotisk drömvärld*, s.17.

⁸⁰ Enefalk, *En patriotisk drömvärld*, s.17.

arbete och försvar. Mycket ansvar ligger på mannens axlar för landets upprätthållande, detta till skillnad från kvinnans roll vars uppgift enligt Enefalk var att bevara traditionella värderingar, detta skulle ske parallellt med att hon fostrade framtidens män.⁸¹ Denna bild av kvinnan som upprätthållare av värderingar i hemmet gör sig också gällande i denna studie. Denna genusframställning kan ses det stereotypa genuskontraktet, detta vill säga synen på mannen som ansvarstagande och beskyddare av de svagare; där ibland kvinnan.

I böckerna från 50- och 60-talet framställs män med vissa önskvärda egenskaper. Egenskaper så som tappra, stolta, outtröttliga och nationalistiska lyfts som tidigare nämnt fram hos det manliga könet under denna tidsperiod. Sångtexterna var en del av sin samtid och pojkar sjöng dessa sånger i skolan, detta kan ses vara en del i att överförandet av önskvärda könsroller och genus till nästa generations samhällsmedborgare. I enlighet med vad som diskuteras i *(S)könlitteraturen i förskolan* står barn under denna påverkan. Redan från tidig ålder pekar samhället ut förväntningar och värderingar för hur flickor och pojkar bör vara, detta utifrån böckers bilder och text. Detta förmedlande av värderingar ägde rum fram till och med 60-tal då detta för första gången började ifrågasättas. Tidigare hade pojkar tydligt framställts som äventyrslystna initiativtagare samtidigt som flickorna framställts som beroende, trygga och vårdare av hemmet.⁸² Denna bild överensstämmer till stort med vad som framställs i *Sjung svenska folk*. En tydlig förändring av genusframställningen görs i upplagan från 70-talet. En förmedlande bild av uppdelningen av manligt och kvinnligt görs fortfarande i 70- och 80-talets upplagor, dock är inte denna bild lika utpräglad som den bild böckerna från 50- och 60-talet förmedlar. Denna förändring konkretiseras exempelvis utifrån allt mindre könsrelaterade sångtitlar. Detta medför att gränsdragningen mellan manligt och kvinnligt till ett visst suddas ut i sångböckerna. En tydlig uppdelning finns dock kvar men den blir inte lika tydlig, kvinnan framställs fortfarande som ”den lilla”. Detta kan som tidigare nämnts ses i ljuset av Enefalks studie som menar att förmedlandet av tydliga könsroller i sångböcker avtog kring 1900-talets mitt och framåt. Netterstad menar att texter som kan förknippas med normer och förväntningar på pojk- och flickroller framträder tydligt i tidigare sånger. Dock avklingar dessa normer i texterna desto längre in i 1900-talet man kommer. I likhet med denna studies resultat menar Netterstad att på 80-talet hade denna tydliga framställning av normer avtagit.⁸³ Den avklingande bilden och förändringen av förväntade egenskaper och värderingar hos kvinnor och män kan härledas till förändringar inom idéströmningar i samhället genom historien, detta framträder i *Sjung svenska folk*. Netterstad anser att den tydligaste förändringen inom detta gjordes under 70- och 80-talet. Under denna period omprövades och avklingade patriotiska och sedelärande texter i sångböcker för barn.⁸⁴

---

⁸¹ Enefalk, *En patriotisk drömvärld*, s.17.

⁸² Kåreland, ”(S)könlitteraturen i förskolan”, s. 113-114.

⁸³ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 217.

⁸⁴ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 217.

Utifrån det stereotypa genuskontraktet ses män och kvinnor tillskrivas vissa önskvärda egenskaper och sysslor. En slutsats som kan göras i jämförelse mellan 50-talets utgåva och 80-talets är att den tidigare i allt större utsträckning tillskriver de båda könen vissa sysslor. Detta till skillnad från 80-talets utgåva som istället lägger betoning på tillskrivandet av önskvärda egenskaper hos de båda könen. Denna gränsdragning är inte helt konsekvent men är trots detta anmärkningsvärd.

I enlighet med det resultat som framgår i *Så sjöng barnen förr* framträder en förändring i synen på normer och värdeförmedlande texter. Denna förändring blir allt tydligare desto modernare texterna är. Det Netterstad menar som också överensstämmer med denna studies slutsats är att desto modernare texterna blir desto mindre norm- och värdeförmedlande blir texterna, detta i relation till de båda könen.⁸⁵

Flertalet sånger är skrivna flertalet decennier innan att dem getts ut i *Sjung svenska folk*. Förväntningar och skapandet av genus kan härledas till åren då sångerna ursprungligen skrevs. Sångerna som skrevs under exempelvis 1800-talet ses ändå vara en del i skapandet av genus och de värden man ville förmedla under tidsperioden 1959–1989. Detta rörande förväntningar och skapandet av ”kvinnligt” och ”manligt” utifrån denna studies analytiska teman och teorier. En sång som skrevs flera årtionden innan att den sedermera publicerades i *Sjung svenska folk* vittnar om att vissa önskvärda värderingar och tankar skulle bevaras och reproduceras under de senare decennierna under 1900-talet, detta i en skolmiljöns kontext via skolsångböcker.

Problematiken som uppstår baserat på genusframställningen för pojkar och flickor diskuteras av Kåreland & Munter-Lindh. Den problematik som Kåreland & Munter-Lindh visar på blir tydligt gällande i genusframställningen för barn i *Sjung svenska folk*. Genom att manliga karaktärer oftast iklätts rollen som huvudkaraktärer i böcker för barn och ungdomar har detta medfört en problematik. Flickor har allt för länge saknat handlingskraftiga kvinnor som förebilder i böcker. Detta leder till att flickor i allt större utsträckning saknar positiva identifikationsobjekt och uppdelningen av kön reproduceras från generation till generation.⁸⁶ Genusframställningen i sångböcker reproducerar och tillskriver önskade värderingar och egenskaper hos pojkar och flickor. Denna studies resultat överensstämmer med den problematik som Kåreland & Munter-Lindh presenterar. Denna problematik riskerar att skapa en samstämmig bild i samhället där mannen ses som norm och där kvinnor ständigt jämförs med en manlig prototyp.

I boken från 50-talet framställs kvinnor tydligt med specifika egenskaper, mycket av egenskaperna är kopplade till kvinnans yttre. Kvinnor framställs som vackra och fina att utifrån sett observera. Kvinnor framställs ofta i anslutning till värderingar och beskrivningar utifrån den lille, den lilla, och lilla. Denna syn och framställning överensstämmer med vad som faller inom ramen för den heteronormativa genusordningen. Man tillskrivs vissa specifika egenskaper i form av hur man som individ ska uppfattas av andra. Denna förklaringsmodell kan ses vara

---

⁸⁵ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 11.

⁸⁶ Kåreland, ”(S)könlitteraturen i förskolan”, s. 25.

genomgående i sångerna från 50-talet. I dessa texter finns förväntningar på att ett visst kön ska ingå vissa relationer respektive ha vissa begär. Detta framställs både utifrån män samt kvinnors perspektiv. Genom att tilltala kvinnor i enlighet med ”den lille” tillskrivs kvinnor dessa egenskaper, detta leder till en ojämn maktfördelning mellan kvinnor och män där kvinnor underkastas män. En reproduktion av kvinnan som underlägsen mannen blir resultatet av detta. Denna uppstådda snedbalans i maktfördelningen mellan könen kan ses utifrån det stereotypa genuskontraktet där mannen ses som beskyddare av den svagare av de två könen; kvinnan.

Mannen och kvinnans yrkesutövning och sysselsättning ses genomgående kunna förklaras i enlighet med teorin för det stereotypa genuskontraktet. Mannen framställs ofta i sångtexterna som omhändertagande av kvinnan. Kvinnans sysslor är oftast relaterade till uppgifter i hemmet. Mannens sysslor framställs oftast utspela sig utanför hemmet i form av fysiska arbetsuppgifter, som i sin tur kan kopplas till familjens försörjning. I förlängningen intar kvinnan en beroendeställning i förhållande till mannen. Denna relation kan ses vara byggd på att varje kön uppfyller sin del av kontraktet. Exempelvis om kvinnan sköter sina sysslor garanteras hon att mannen bistår henne med det hon behöver i form av beskydd och försörjning. En tydlig skillnad i yrkesutövning och sysslor framstår i samtliga sångböcker, oftast beskrivs kvinnors arbetsuppgifter vara relaterade till hemmet. När kvinnors sysselsättning beskrivs utanför hemmet är det istället kopplat till tjänsteuppgifter så som pigor och tjänstefolk på fester. Detta reproducerar bilden av ”kvinnan i hemmet”. Reimers menar att sångtexter i sångböcker för barn i stor utsträckning kan kopplas till vuxenvärldens föreställningar om seder och bruk.⁸⁷ Förmedlandet av vuxenvärldens föreställningar om seder och bruk kan i sin förlängning ses reproducera och förstärka skillnader mellan kvinnor och män, samt vara en del i reproduktionen och upprätthållandet av könsroller.

Yttre egenskaper som män genomgående har i samtliga böcker är att deras handlingsutrymme ses som större än kvinnors. En bild av att mannen är ”fri” utanför hemmet är återkommande i sångtexterna. Mannen har förväntningar på sig att vara försörjande och ansvarstagande, trots detta presenteras ofta en bild av fritt handlingsutrymme utanför hemmets väggar, detta till skillnad från kvinnobilden som förmedlas i sångböckerna där kvinnan uppmanas att sköta sysslorna i hemmet.

Kännetecknande för samtliga böcker är att majoriteten av de tillfällen då kvinnors yttre egenskaper beskrivs görs utifrån en mans perspektiv. Beskrivningarna görs oftast utifrån kvinnors utseende eller sätt att föra sig. Detta görs i enlighet med vad som faller inom ramen för den heterosexuella matrisen som innebär uppdelningen mellan kön och genus, man och kvinna. Uppdelningen mellan maskulint och feminint möts sedan genom den uppstådda attraktionen mellan könen. Uppdelningen av manliga respektive kvinnliga egenskaper och hur denna uppdelning sedermera medför en attraktion mellan de båda könen utifrån det heterosexuella begäret är tydligt i flertalet sångtexter i *Sjung svenska folk*.

---

⁸⁷ Reimers, *Alice Tegnér's barnvisor*, s. 85.

Olika syn på manligt och kvinnligt och de båda könen egenskaper bör ses som en del av den samtida kontexten. I enlighet med vad Netterstad menar i *Så sjöng barnen förr* så sker tillägg och bortfall av samhällseliga värderingar i skolsångböcker, detta kan härledas till samtidens rådande ideologiska föreställningar.⁸⁸

Något som framträder i framställningen av mäns egenskaper och yrkesutövning är att dessa egenskaper gått i arv från generation till generation. Ett exempel kan hämtas ur 1974 års utgåva i sången ”Östgötasång” där det tydligt framgår att önskvärda egenskaper har reproducerats och överförs från generation till generation. Genus är i ständig förändring, genus reproduceras och skapas i relation till de värderingar och förväntningar som för tillfället råder i samhället. Utifrån detta är genus som begrepp i ständig förändring och reproduktion av könsroller sker i relation till tidigare-, nuvarande- och framtida generationer.

Ett tydligt förmedlande av samtida värderingar och önskade egenskaper hos kvinnor och män görs i sångboken *Sjung svenska folk*. Netterstad menar att textmaterial i skolsångböcker historiskt sett inte enbart är utformade utifrån ett pedagogiskt syfte utan fyller även fler funktioner.⁸⁹ I likhet med resultatet i denna studie menar Netterstad att textutformningen i skolsångböcker är grundat i önskvärda egenskaper hos dem som sjunger sångerna. Utifrån analys av *Sjung svenska folks* förord i relation till tidigare forskning och denna studies resultat gör sig denna bild tydligt gällande. Sångtexten är i stor utsträckning bärare och förmedlare av värderingar i reproduktionen av önskvärda könsroller i samhället.

Sångboken *Sjung svenska folk* hade utifrån sin samtid ett statligt intresse i förmedlandet av samhällets önskvärda värderingar. Utifrån den vetenskapen blir resultatet av denna studies analys än mer intressant. Enefalk lyfter också statens ansvar och intresse i skapandet av värderingar i samhället. I studien *En patriotisk drömvärld. Musik nationalism och genus under det långa 1800-talet* presenteras statens dolda agenda för att förmedla en viss bild till samhället.⁹⁰ Denna propaganda förpackades i ett för folk lättillgängligt format, detta överensstämmer med paketeringen av sångboken *Sjung svenska folk*. En sångbok kan vid första anblicken upplevas som icke bärare av politiska intressen men så är dock inte fallet med sångboksserien *Sjung svenska folk*. Vetenskapen om att melodi kopplat till text kan följa Sveriges grundskoleelever livet ut gör *Sjung svenska folk* historiskt sett till en viktig bärare av värderingar och egenskaper i synen på manligt och kvinnligt, samt socialt och kulturellt reproducerande av könsroller och genus i samhället.

---

⁸⁸ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 216.

⁸⁹ Netterstad, *Så sjöng barnen förr*, s. 8-9.

⁹⁰ Enefalk, *En patriotisk drömvärld*, s.21.

5. Konklusion

Sångboksserien *Sjung svenska folk* har haft en mer betydande roll än att endast tjäna ett didaktiskt syfte i skolan. Genom fyra decennier och via fyra utgåvor av sångboksserien har samhällets samtida syn på kvinnligt och manligt framträtt. Förändringar inom tankeströmningar och ideologier har kantat böckernas utformning genom de fyra decennierna vilket gör att sångböckerna kan ses som bärare av önskvärda värderingar och som del i skapandet och reproduktionen av genus.

Textens utformning i skapandet av genus har en stor inverkan i tillskrivandet av köns olika egenskaper, yrkesutövning och maktförhållandet mellan kvinnor om män. Text i kombination med melodi gör att textens budskap kan bäras vidare av en individ från grundskolans musikundervisning, och följaktligen livet ut. Detta innebär i sin förlängning att samhällets samtida syn på genus kan föras vidare från generation till generation.

En förändring i genusframställningen har skett under tidsperioden som denna studie syftade att undersöka. En skiljelinje i hur kvinnligt och manligt framställs kan härledas till 70-talet. En tydlig genusframställning framträder i samtliga böcker men avklingar från 70-talet och framåt. Denna förändring sker i genusframställningen av de båda köns yttre egenskaper, beteenden och relation till varandra.

Studien skulle kunnat stärkas med ett fler antal skolsångböcker, och skolsångböcker vars syfte hade varit ett annat än *Sjung svenska folks*, utan en så pass tydlig statlig koppling. Något som också skulle stärka studien hade varit att studera läroplaner och skolans uttalade syfte och mål i relation till respektive boks decennium. Detta för att påvisa skolans övergripande syfte och mål i olika tider och hur detta konkretiserats i skolsångböckerna.

Den problematik som genusframställningen i *Sjung svenska folk* medför är det konstruerade tillskrivandet av kvinnliga och manliga egenskaper, yrkesutövning och maktförhållande mellan könen. Problematiken som uppstår utgår framför allt ifrån att flickor tvingas in i processen av att bli kvinnor med olika förväntningar och krav ställt från samhället. Utifrån teorin om genus föds man inte till kvinna utan kvinna är något man blir. Genom socialt och kulturellt förmedlande i sångböckernas texter reproduceras bilden av vad en kvinna är. Detta ses som problematiskt utifrån sångtexternas utformning och samhällsliga kontext; musikundervisning i den svenska skolan. Skolans uttalade mål är att förmedla värdegrund och fostra nästa generations samhällsmedborgare. Utifrån detta ses genusframställningen i *Sjung svenska folk* som problematisk.

Sångböcker används självklart inom skolan idag men inte i samma utsträckning som under 1900-talet. Därav behöver vidare studier och forskning breddas till andra medier och plattformar där samhällets förväntningar på genus reproduceras och konstrueras. Dessa medier och plattformar blir med stor sannolikhet uteslutande digitaliserade i framtiden. Redan idag hörs problematik om nätmobbing, utseendefixering och krav på hur ungdomar ska vara. Nya digitala plattformar och mötesplatser för ungdomar kommer kunna leda till en större komplexitet i

konstruerandet av genus. Denna situation kommer även ställa helt nya krav på vuxenvärlden att förstå hur genusframställningen för ungdomar kommer ske i framtiden.

Problematiken och utmaningen kring begreppet genus är att begreppet är i ständig förändring. Olika tidsperioder och kulturer skapar och förändrar vad kvinnligt och manligt innefattar. En socialt konstruerad föreställning av vad som förknippas med respektive kön är föränderligt över tid. Begreppet kan därför ses som problematiskt för framtida forskare. Detta medför att forskning inom området genus ständigt behöver ses utifrån sin samtida kontext för att kunna bedrivas.

6. Käll- och litteraturförteckning

Ambjörnsson, Fanny: *I en klass för sig, genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* (Stockholm, 2003)

Bjuring, Ernfrid & Källén, Birger (Red.): *Sjung svenska folk. Sångbok för skola och samhälle, Tillägg: nya sånger* (Stockholm, 1961)

Bjuring, Ernfrid, Lundgren, Per, Nordquist, John, Ralf, Einar, Stenberg, Karl, Åhlén, Waldemar (Red.): *Sjung svenska folk. Sångbok för skola och samhälle*, 33. uppl. (Stockholm, 1959)

Bjuring, Ernfrid, Lundgren, Per, Nordquist, John, Ralf, Einar, Stenberg, Karl, Åhlén, Waldemar (Red.): *Sjung svenska folk. Sångbok för skola och samhälle*, 39. uppl. (Stockholm, 1974)

Enefalk, Hanna: *En patriotisk drömvärld. Musik nationalism och genus under det långa 1800-talet* (Uppsala universitet, 2008)

Gustavsson, Jonas: *Så ska det låta – studier av det musikpedagogiska fältets framväxt i Sverige 1900-1965* (Uppsala universitet, 2000).

Hirdman, Yvonne: *Genus – om det stabila föränderliga former* (Malmö, 2001)

Hirdman, Yvonne: *Genusystemet, teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning* (Göteborg, 1988)

Kåreland, Lena: ”(S)könlitteraturen i förskolan”, *Modig och stark - eller ligga lågt: skönlitteratur och genus i skola och förskola*, red. Munther-Lindh, Agneta (Stockholm, 2005)

Netterstad, Märta: *Så sjöng barnen förr, textmaterialet i de svenska skolsångböckerna 1842-1972* (Stockholm, 1982)

Reimers, Lennart: *Alice Tegnér's barnvisor* (Göteborgs universitet, 1983)

Samfundet för Unison Sång och Musiklärarnas riksförening: *Sjung svenska folk. Sångbok för skola och samhälle*, 41. uppl. (Borås, 1989)

Hemsidan för Svenska akademins ordbok, sökord: ”tung”, (besökt december 2016, hämtad: 2016-12-22), <<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>>

Zethelius, Gustaf: *Alice Tegner – redaktör för unison sång i nationalismens tjänst* (Uppsala universitet, 2012)

Bilaga

Nedan följer utvalda och analyserade sånger från sångboksserien *Sjung svenska folk*.

Upplaga 33 från 1959

Sångtitel

”Aspåkerspolska”
”Du är så vacker för mina ögon”
”Fosterlandet”
”Hembygdens sång”
”Idrottssång”
”Jag vet en dejlig rosa”
”Liten Karin”
”Maj”
”Mandom, mod och morske män”
”Vallflickan från Mora”
”Vi skall ställa te´en roligere dans”

Textförfattare

Erik Axel Karlfeldt

Axel Lundegård
Kerstin Hed
Bror Nilsson

Jeanna Oterdahl

Oscar Fredrik
W. Åhlén

Tillägg: nya sånger från 1961

”En liten speleman”
”En spelmansdröm”
”Eulalia”
”Herr Filemon”
”Jag gick i skogen och knallade”
”Jägarevisa”
”Lindeblom”
”Lördagsklockan”

Hedda Landström,
Björn Morgan

Björn Morgan
Hedda Landström
Björn Morgan
Gurli Jacobsson
Hebert Christensson

Upplaga 39 från 1974

”Bergsprängaren”
”Duvans sång på liljekvist”
”Engelbrektmarschen”
”Hallandssången”
”Hembygdens sång”
”I villande skogen”
”Jag gick mig ut en aftonstund”
”Kovisa”

HJ. Torell

August Blanche
E. Svensson
Kerstin Hed
F.A. Dahlgren

Olof Wibergh

”Land, du välsignade”	Elisabet Björklund
”Och, hör du unga Dora”	
”Slumrande toner”	Alex. Slotte
”Spelmansvisa”	Erik Axel Karlfeldt
”Vägarna de skrida”	K. E. Forsslund
”Östgötasång”	Sten Granlund

Upplaga 41 från 1989

”Aspåkerspolska”	Erik Axel Karlfeldt
”Drömmen om Elin”	Peter Himmelstrand
”En sjöman älskar havets våg”	Gustaf Arthur & Ossian Limborg
”Liten Karin”	
”Min älsklings”	Evert Taube
”Nocturne”	Evert Taube
”Rosa på bal”	Evert Taube
”Sommarnatt”	Evert Taube
”Å jänta å jag”	Fredrik August Dahlgren